

Akademický bulletin

AV ČR

15/1996

Z AKADEMICKÉ RADY

Ze 60. zasedání Akademické rady

Zasedání Akademické rady se konalo 10. prosince a řídil je předseda Akademie věd ČR R. Zahradník.

O zabezpečení výsledků IX. zasedání Akademického sněmu AV ČR konaného dne 26. 11. 1996 (bod III) přednesl zprávu R. Zahradník, který pozitivně zhodnotil jednání i organizační zajištění zasedání Akademického sněmu.

AR konstatovala, že IX. zasedání Akademického sněmu AV ČR projednalo celý navržený program, přijalo příslušná usnesení a vzalo se souhlasem na vědomí již učiněná opatření k jejich realizaci. AR uložila dále R. Zahradníkovi, aby jí na zasedání dne 21. 1. 1997 předložil návrh na svolání, program a zabezpečení X. zasedání Akademického sněmu AV ČR; termín tohoto zasedání se stanoví na čtvrtek 27. 3. 1997. V. Petrusovi pak uložila, aby ve spolupráci s K. Jungwirthem, H. Illnerovou, V. Heroldem a dalšími zúčastněnými členy AR zajistil další přípravu konečného návrhu rozpočtu AV ČR na rok 1997 a jeho rozpisu na pracoviště. R. Zahradníkovi a V. Petrusovi konečně uložila, aby při jednáních s Radou vlády pro výzkum a vývoj, ministerstvem financí a ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy o přípravě novelizovaných Zásad vlády pro oblast výzkumu a vývoje i při dalších jednáních o způsobu financování AV ČR postupovali ve smyslu usnesení Akademického sněmu.

Návrh závěrečné zprávy o plnění transformačního projektu Akademie věd ČR pro vládu ČR (bod IV) uvedl V. Pačes. V diskusi byly projednány konkrétní formulace a připomínky k textu zprávy, která bude po úpravách neoficiálně rozeslána k vyjádření některým odborníkům.

AR uložila V. Pačesovi s pověřenou skupinou členů Akademické rady urychleně zpracovat další verzi zprávy pro vládu podle předloženého návrhu a připomínek a využít předloženého textu jako podkladu pro obsáhlejší zprávu o transformaci AV ČR, která bude publikována v českém a anglickém znění. Dále uložila R. Zahradníkovi zaslat návrh zprávy po dalším projednání a úpravách ministru Vlády ČR a předsedovi Rady vlády pro výzkum a vývoj Ing. P. Bratinkovi se žádostí o jeho posouzení a o konzultaci jeho dalšího zpracování, projednání a předložení vládě, průběžně informovat AR o dalším postupu prací na zprávě a ve vhodné době jí znovu předložit její další verzi.

Návrh na rozdělení finančních prostředků Grantové agentury AV ČR na rok 1997 (bod V) uvedli E. Paleček a V. Viklický.

AR vyslovila souhlas s rozdělením finančních dotací mezi oborové rady Grantové agentury AV ČR pro VII. kolo grantové soutěže podle návrhu vedení GA AV ČR.

O aktuálních otázkách přípravy návrhu rozpočtu AV ČR na r. 1997 (bod VI/1) informoval V. Petrus. Uvedl, že Akademie věd ČR přes veškerá jednání a přísliby nezískala podporu pro úpravu návrhu rozpočtu na rok 1997 v Rozpočtovém výboru Poslanecké sněmovny. Vzhledem k připravované platové úpravě, kterou bude muset Akademie od 1. ledna 1997 provést z rozpočtových zdrojů, jeví se vzniklá situace zvláště svízelnou. Pokud jde o plnění rozpočtu v letošním roce, upozornil rovněž

❄ Šťastný, spokojený a úspěšný rok 1997! ❄

na nepříznivý stav zejména v oblasti čerpání finančních prostředků na zahraniční styky, kdy některá pracoviště AV ČR předložila vyučování pozdě, a na ztrátu finančních prostředků následkem loupežného přepadení vozu přivázejícího výplaty pro zaměstnance Mikrobiologického ústavu AV ČR.

AR mj. uložila V. Petrusovi, aby doporučil ředitelům AV ČR využití bezhotovostního styku při poskytování výplat zaměstnancům. AR dále uložila J. Niederlovi ve spolupráci s V. Petrusem, aby po projednání postupu financování zahraničních dohodových cest zaslal ředitelům pracovišť AV ČR dopis se zdůrazněním potřeby včasného vyúčtování podílů ústavů na zajištění těchto cest.

Žádost družstva pracovníků AV ČR Mazanka o umožnění bytové výstavby na pozemcích AV ČR (bod VI/3), přednesená předsedou družstva pracovníků AV ČR Mazanka P. Klánem, byla projednána v souvislosti s písemným materiálem připraveným servisním odborem KAV.

AR vzala na vědomí přednesenou žádost, vyslovila souhlas se záměrem výstavby bytů a domků pro pracovníky AV ČR a uložila členu AR pověřenému péčí o bytovou problematiku, aby jí po prověření možností a po projednání s příslušnými orgány státní správy předložil ve II. čtvrtletí 1997 návrh řešení bytové výstavby.

Zprávu o činnosti Technologického centra AV ČR (bod VI/5) a návrh smlouvy o pronájmu prostor v areálu Lysolaje Technologického centru, uvedli V. Petrus a K. Klusáček. V diskusi byly vzneseny připomínky především k době nájmu a způsobu úhrady rekonstrukce objektů. Pokud jde o zprávu o činnosti TC, bylo doporučeno doplnit v seznamu firem umístěných v inkubátorech TC údaje o době pronájmu v prostorách TC.

AR vyslovila souhlas s pronájmem prostor budovy 7a a objektu B centrálních dílen v areálu Lysolaje Technologického centra AV ČR a pověřila pracovní skupinu ve složení K. Jungwirth, V. Petrus a V. Víklík úpravou předloženého návrhu nájemní smlouvy. AR vzala na vědomí záměr Technologického centra rekonstruovat objekt B centrálních dílen pro účely inkubátoru v Praze 6 - Lysolajích a doporučila jeho žádost o podporu ze státního programu PARK pro účely inkubátoru v Praze 6 - Lysolajích a v Praze 4 - Krči.

Návrh orientačního programu činnosti Akademické rady AV ČR na I. čtvrtletí 1997 (bod VII) uvedl R. Zahradník.

AR vyslovila souhlas, aby se její řádná zasedání konala v I. čtvrtletí 1997 v termínech 21.1., 11. a 25.2. a 18.3.1997, a schválila orientační program činnosti AR AV ČR na I. čtvrtletí 1997.

Návrh na udělení čestné medaile AV ČR (bod VIII) uvedl R. Zahradník.

AR na návrh Vědecké rady Fyziologického ústavu AV ČR udělila čestnou oborovou medaili J. E. Purkyně za zásluhy v biologických vědách prof. MUDr. Petru Hahnovi, DrSc., profesoru porodnictví, gynekologie a pediatrie Univerzity Britské Columbie ve Vancouveru (Kanada).

Návrh na ukončení vydávání časopisu Věstník AV ČR (bod IX) uvedl S. Pantůček.

AR vyslovila souhlas s ukončením vydávání Věstníku AV ČR a uložila S. Pantůčkovi písemně informovat předplatitele Věstníku AV ČR o tomto rozhodnutí a nabídnout jim náhradou bezplatné zaslání Akademického bulletinu. Dále pak upravit příslušným způsobem obsahovou skladbu Akademického bulletinu, zavést od ledna 1997 jeho elektronickou verzi a zřídit stránku aktuálních informací pro sdělovací prostředky na serveru KAV ČR.

Informaci o XXIII. Valném shromáždění Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (bod XI) uvedl V. Herold.

AR uložila členům Akademické rady odpovědným za oblast humanitních a sociálně-ekonomických věd a za zahraniční vědecké styky sledovat a podporovat ve spolupráci s Čs. komisí pro spolupráci s UNESCO aktivitu CIPSH jako významné mezinárodní nevládní organizace.

Návrh na složení komisí pro výběr ředitelů Ústavu fyziky materiálů, Ústavu pro hydrodynamiku, Ústavu termomechaniky, Ústavu struktury a mechaniky hornin (bod XIII) uvedl K. Jungwirth.

AR jmenovala komisi pro výběr ředitele Ústavu fyziky materiálů AV ČR ve složení: předseda - Ing. K. Jungwirth, DrSc., AR, členové - prof. Ing. R. Autrata, DrSc. (ÚPT), Ing. I. Dobiáš, DrSc. (ÚT), PhD Ing. P. Chráska, DrSc. (ÚFP), doc. RNDr. Z. Kněsl, CSc., RNDr. F. Kroupa, DrSc. (ÚFP), Ing. B. Million, DrSc. (ÚFM), prof. Ing. M. Pirner, DrSc. (ÚTAM), prof. Ing. J. Purmanský, DrSc. (a.s. Technika, Ostrava), prof. RNDr. E. Schmidt, CSc. (MÚ Brno), prof. RNDr. Ing. J. Vrbka, DrSc. (FS VUT, Brno),

Dále jmenovala komisi pro výběr ředitele Ústavu pro hydrodynamiku AV ČR ve složení: předseda - RNDr. M. Mareš, DrSc., AR, členové - Ing. V. Eliáš, CSc. (ÚH), doc. Ing. P. Kovář, DrSc. (Lesnická fakulta ČZU), RNDr. S. Mutl, CSc. (ÚH), prof. Ing. K. Nacházel, DrSc. (FSta, ČVUT), Ing. J. Náprstek, CSc. (ÚTAM), RNDr. D. Řezáčová, CSc. (ÚFA), prof. Ing. J. Šesták, DrSc. (FS ČVUT), doc. Ing. P. Šunka, CSc. (ÚFP), prof. Ing. J. Zezulák, DrSc. (Lesnická fakulta ČZU), prof. Ing. P. Zuna, CSc. (FS ČVUT).

Dále jmenovala komisi pro výběr ředitele Ústavu termomechaniky AV ČR ve složení: předseda - RNDr. M. Mareš, DrSc., AR, členové - doc. Ing. M. Balda, DrSc. (ITS, Plzeň), doc. Ing. I. Doležel, CSc. (ÚE), Ing. V. Eliáš, CSc. (ÚH), prof. Ing. C. Höschl, DrSc. (ÚT), prof. Ing. C. Kratochvíl, DrSc. (FS UT, Brno), prof. Ing. J. Macek, DrSc. (FS ČVUT), Ing. J. Náprstek, CSc. (ÚTAM), doc. Ing. V. Sklenička, DrSc. (ÚFM), prof. Ing. V. Stejskal, CSc. (FS ČVUT), doc. Ing. P. Šunka, CSc. (ÚFP).

Konečně jmenovala komisi pro výběr ředitele Ústavu struktury a mechaniky hornin AV ČR: předseda - Ing. K. Jungwirth, DrSc., AR, členové - RNDr. P. Bosák, CSc. (GLÚ), prof. RNDr. P. Čepík, CSc. (PřF UK), RNDr. V. Čermák, DrSc. (GFÚ), prof. RNDr. J. Kalvoda, DrSc. (PřF UK), doc. Ing. P. Konečný, CSc. (ÚGN), prof. Ing. K. Müller, DrSc. (ÚGN), prof. Ing. V. Roubíček, CSc. (VŠB, Ostrava), doc. Ing. J. Rybář, CSc. (ÚSMH), doc. Ing. G. Šebor, CSc. (FTOP VŠCHT), doc. RNDr. J. Zahradník, CSc. (MFF UK).

Návrh na složení komise pro posouzení činnosti a struktury Kanceláře Akademie věd ČR (bod XIV/1) uvedl M. Šolc.

AR jmenovala komisi pro posouzení činnosti a struktury KAV ČR ve složení: RNDr. M. Bezděk, CSc. (BFÚ AV ČR), předseda, JUDr. J. Bárta, CSc. (ÚSP), Ing. P. Bielič (ÚOCHB), RNDr. V. Čermák, DrSc. (GFÚ), RNDr. V. Dvořák, DrSc. (FZÚ), PhD Ing. P. Chráska, DrSc. (ÚFP), Ing. J. Kamarád, CSc. (FZÚ), prof. Ing. P. Kratochvíl, DrSc. (ÚMCH), RNDr. V. Našinec, CSc. (ÚMBR), PhDr. H. Netuková (Francouzský ústav Cefres), PhDr. V. Podaný (A), H. Poláková (ÚČL), PhDr. P. Sommer, CSc. (ARÚ Praha), doc. Ing. J. Vepřek, CSc. (NHÚ), tajemník - JUDr. D. Vaníčková (KAV). AR ukládá M. Šolcovi předložit již výsledky hodnocení Kanceláře AV ČR v březnu 1997.

Žádost o převzetí záštity nad 3. International Conference on Reservoir Limnology and Water Quality (bod XIV/3) Hydrobiologického ústavu AV ČR přednesl M. Šolc.

AR vyslovila souhlas, aby předseda AV ČR převzal záštitu nad touto mezinárodní konferencí.

Žádost o převzetí záštity nad IV. ročníkem Soutěže vědeckotechnických projektů středoškolské mládeže (bod XIV/4) Asociace pro mládež, vědu a techniku AMAVET uvedl K. Jungwirth.

AR vyslovila souhlas, aby předseda AV ČR převzal čestnou záštitu nad tímto ročníkem soutěže.

Byly vzaty na vědomí **informace o zahraničních aktivitách AV ČR (bod XIV/11)** J. Niederla o aktuálních zahraničních akcích (pozitivní ohlas na výstavu Hadrony pro zdraví, setkání vedení AV ČR s představiteli zastupitelských úřadů, jednání ve Francii s CNRS a INZP3 a příprava 120 projektů pro česko-německou spolupráci). V. Herold informoval o jednání s místopředsedou Slovenské akademie věd D. Čaplovičem a o pozitivním průběhu semináře k česko-německým vztahům, který se uskutečnil ve vile Lanna. □

Představujeme ústavy Akademie věd ČR

Ústav pro etnografii a folkloristiku AV ČR

Ústav pro etnografii a folkloristiku přispívá k poznání kultury a způsobu života různých sociálních a etnických skupin obyvatelstva v českých zemích i v zahraničí. Vedle výzkumné činnosti ÚEF pečuje o ústavní dokumentační sbírky, odborně je zpracovává a vyvíjí sbírkotvornou činnost, zpracovává a rozšiřuje vědecké informace, vydává časopis *Český lid*, bulletin *Slavistická folkloristika*, monografie a sborníky, organizuje vědecké konference, poskytuje vědecké posudky, stanoviska a doporučení. Spolupracuje s vysokými školami na přednáškové činnosti a s ostatními vědeckými institucemi doma i v zahraničí. Vychovává vědecké pracovníky. Má dvě pracoviště: a) pracoviště Praha s ředitelstvím, (Ústav je zároveň správcem budovy AV ČR Máchova 7), b) pracoviště Brno: Veveří 97, Brno.

Současný stav je výsledkem kompromisu mezi záměry vedení ústavu a vědecké rady a ekonomickými limitujícími faktory. Během let 1990-1994 zaměření ÚEF AV ČR vyústilo do **dvou základních linií**.

První linie současného zaměření ústavu navazuje na dřívější etnografický a folkloristický výzkum předcházejících generací představitelů těchto oborů. Opírá se o faktografickou základnu, v níž jsou obsaženy mnohaleté sběry folklorního i etnografického materiálu, o který obě pracoviště (v Praze a v Brně) pečují. Ústředním smyslem všech úkolů angažovaných ve prospěch této linie je: a) vědecké zpracování a doplňování uložených sbírek, b) vydávání edic pramenů a antologií lidové kultury v českých zemích, c) vydávání dosud chybějících příruček, encyklopedií, slovníků, katalogů a atlasů, d) vydávání analytických studií.

Většina ústavních sbírek má nejen vědeckou vypovídací hodnotu, ale zároveň patří ke **kulturnímu dědictví** národností žijících na území dnešní České republiky.

Pro současnost i blízkou budoucnost platí dva hlavní úkoly této linie:

1) **historická etnografie**: zabývá se tradiční hmotnou a duchovní kulturou od počátků novověku do jejího postupného zanikání v industriální době a jejím dozníváním v současnosti. Důrazem na kulturně ekologické aspekty usiluje mj. zachytit důsledky ztráty některých jevů tzv. tradiční kultury v krizi moderní společnosti a význam vědeckých a jiných snah o jejich oživení pro každodenní morálku člověka v postmoderním věku.

2) **etnomuzikologie a folkloristický výzkum**: zkoumá tradiční hudební projevy doprovázené tancem a slovem od nejstarších památek až po současné projevy folklorizmu (s různými inovacemi a transformacemi). Pražské pracoviště se soustřeďuje na území Čech, brněnské na území Moravy a Slezska (včetně jinoetnických pomezních oblastí). Výzkum vychází z badatelských tradic zakladatelů Státního ústavu pro lidovou píseň. Metodologicky odpovídá zaměření *International council for traditional music*, zejména v oboru analýzy a systematizace, etnochologie, studia nástrojů lidové hudby, ikonografie a aplikace výpočetní techniky.

Základní osnovu **druhé výzkumné linie** ÚEF tvoří badatelské úkoly, které spojuje zaměření na etnickou problematiku v současné urbanizované společnosti a na migrační procesy. Soubor úkolů této linie dostal název *etnická studia*. V současné době se badatelé soustředili na projekty s ústředním tématem adaptace migračních skupin v jinoetnickém prostředí.

Výzkum adaptace a společenské integrace imigračních skupin v českém prostředí se zaměřuje např. na řízený přesídlovací proces obyvatelstva českého původu z oblastí postižených černobylskou jadernou katastrofou na Ukrajině a na další jinoetnické skupiny dlouhodobě se usazující v českých zemích. V centru zájmu jsou otázky emigrace a její adaptace v jinoetnickém prostředí nebo akulturace romského etnika.

Organickou součástí výzkumných prací celého ústavu je *Středisko vědeckých informací*, jehož význam spočívá ve dvou hlavních oblastech:

a) v systematickém vytváření dokumentačních sbírek, jejich odborném zpracování a uchovávání. Jsou to: fotodokumenty (negativy, pozitivy a diapozitivy), fonodokumenty (gramofonové desky a magne-

tofonové záznamy), audiovizuální dokumenty (zejména krátkometrážní dokumentární filmy, videokazety), sbírky písňového, tanečního, hudebního a slovesného folkloru, soubory výzkumných dotazníků k různým oblastem lidové kultury, plánová dokumentace lidové architektury, kresby, kroniky, paměti, osobní pozůstalosti a další,

b) v poskytování či zprostředkování informací z oborů etnografie a folkloristiky.

Souhrnně lze mnohé evidenční pomůcky ke sbírkám, vzniklé v minulosti, označit za zastaralé a dnešním požadavkům nevyhovující. K pozvolné nápravě dochází po roce 1989. V letech 1995-1999 se středisko zaměřilo na počítačové zpracování písemné dokumentace.

V **mezinárodní spolupráci** patřilo v roce 1996 k hlavním aktivitám ústavu např.: uspořádání X. etnokartografického sympozia "Evropský kulturní prostor - jednota v rozmanitosti" (spolu s International European Ethnographic Working Group), konference o etnochoreologii (spolu s International Council for Traditional Music UNESCO), konference o nacionalizmu a regionalizmu v lidové hudbě a etnomuzikologii (spolu s Deutschen Volksliedarchiv ve Freiburgu a Sudeten-deutschen Musikinstitut v Řezně), sympozia o etnické identitě za účasti odborníků z Francie, Německa, Rakouska a Slovenska.

Ústav spolupracuje s několika dalšími institucemi v zahraničí např.: s European Ethnological Research Centre v Edinburghu, Agricultural University (Department of Human Nutrition) v Holandsku, Alimentarium, Food Museum ve Vevey ve Švýcarsku, s International Commission for Research into European Food History v Mnichově, mezinárodní organizací Arbeitskreis für Hausforschung v Norimberku, International Society for Ethnology and Folklore (ISEF), Institut für Stadt und Regionalforschung ve Vídni, s Mezinárodní asociací orálních historiků, Evropskou asociací sociálních antropologů, Světovou asociací sociologů (odbor urbánních a regionálních studií), s UNESCEM, s Mezinárodní komisí pro studium lidové kultury Karpat, Vysokou školou sociálních věd v Paříži, s Ústavem pro výzkum kultury ve Vídni, Univerzitou v Lodži, Univerzitou Rikyo a The Japan Center for Area Studies v Tokiu, s Francouzským střediskem pro výzkum v sociálních vědách a se Středoevropskou univerzitou.

Mezi významné úkoly dané chvílí patří především práce na dvou etnologických encyklopediích, které shrnou dosavadní poznatky obo-

Ústav pro etnografii a folkloristiku

Máchova 7, 120 00 Praha 2

ředitel : PhDr. Stanislav Brouček, CSc.,

tel.: 25 46 40-8

fax: 25 04 30

ZE ŽIVOTA ÚSTAVŮ

Zmizí knihovníci?

Jak se dnes žije ředitelům knihoven a jaké starosti mají vedle obecného problému s penězi – takovými dvěma otázkami bylo zahájeno setkání knihovníků, pořádané Oddělením referenčních služeb KNAV ČR jako seminář kolem kulatého stolu 11. prosince 1996. Po loňském 2. ročníku byla jako jednotící téma zvolena myšlenka *Prestiž knihovnictví a co s tím*. Na Národní 3 se sešli PhDr. Vojtěch Balík, ředitel Národní knihovny v Praze, PhDr. Jaroslav Vyčichlo, ředitel Státní vědecké knihovny v Plzni, PhDr. Ota Pinkas, ředitel Národní lékařské knihovny, ředitelka SVK v Ostravě PhDr. Lea Prchalová, ředitel Parlamentní knihovny PhDr. Karel Sosna, ředitelka Knihovny AV ČR PhDr. Ivana Kadlecová, předsedkyně SKIP PhDr. Jarmila Burgetová a vedoucí ORS Knihovny AV ČR Mgr. Hana Skálová.

Protože nedostatek peněz ovlivňuje i v knihovnictví všechno, debata se otázce financí nevyhnula. „O peníze je nutno bojovat, je také neustále nutno bojovat o to, aby si společnost uvědomovala, že knihy potřebuje,“ řekl Dr. Balík. „To nevyřeší rok 1997, ale budoucnost.“ Že je peněz dost, ale jen na něco, a že tam, kde například dojde k rekonstrukci budovy jako v případě Národní lékařské knihovny, se nebudou dostávat finance na platy zaměstnanců, potvrdil Dr. Pinkas. „Nezbývá nám, než abychom byli spokojeni,“ řekl. „Naše povolání není výnosné. Na prestižním žebříčku z roku 1992 jsme zaujali 53. místo. Nicméně je knihovnictví konstanta.“

Že problémy s financemi souvisejí s neexistencí knihovnického zákona, připomněl Dr. Vyčichlo, který přesto nepochyboval, že při všech starostech se knihovny obhájí samy. „Vždy tu byly, jsou smys-

luplné“, řekl. „Potíž je spíš v nedostatku zájmu nás, knihovníků, o knihovnictví. Do knihovnictví přicházejí nekvalifikovaní lidé, nekvalitní je i pomaturitní studium. Absolventi VŠ často odcházejí po ukončení studia do jiných profesí. Kámen úrazu je tedy v kvalitě pracovníků. I to však souvisí s tím, zda je můžeme zaplatit.“

V zaujaté debatě ředitel Vyšší školy informačních studií PhDr. J. Machytka informoval přítomné o získávání studentů a o možnostech jejich uplatnění. Hovořilo se o investičních penězích a penězích „pro lidi“, o tom, jak ohodnotit zaměstnance, musí-li si zvyšovat kvalifikaci, o tom, jaký je vztah mezi odevzdanou prací a tím, co je možno si z platu dovolit. „Právě v knihovnictví se rychle stupňují kvalifikační požadavky:

jsou nové nároky na jazykové znalosti, na rychlé seznamování se s novými technologiemi, na psychiku pracovníků,“ řekla PhDr. L. Prchalová. O dobré zkušenosti Parlamentní knihovny hovořil její ředitel PhDr. K. Sosna. Po rozpadu federace zdědila knihovnu ČNR a vše se budovalo znova za zhoršených finančních podmínek. Cestou spolupráce s politickými kluby a budováním moderních služeb se knihovna po třech letech dostala do správy odboru Kanceláře, stává se střediskem politických analýz a bude sloužit i Senátu.

Za rozhodující byla přítomnými uznána otázka kvalifikace a financí. Ze zaujaté debaty, které byli vedle ředitelů knihoven přítomni i zaměstnanci KNAV a studenti Ústavu informačních studií FFUK, vyplynula řada postřehů, mapujících situaci ve snaze pochopit ji a uvědomit si správný směr další cesty. Jak my sami sebe vidíme? padla důležitá otázka. A s ní odpověď: moc si své práce nevážíme, jsme pasivní, čekáme až někdo přijde, místo abychom nesli na trh, co máme k nabídnutí. Rozvoj informací teprve začíná. I když je společenské ocenění knihovnické profese slabé, šance napojit se na informační dálnice Evropy i světa je úžasná. Je na knihovnicích, aby ukázali, že je jich ve společnosti zapotřebí. V době závislé na informacích, dostávají knihovny novou funkci, avšak ve své podstatě zůstane knihovna vždycky správkyní dokumentů. Nutno ukázat veřejnosti cenu fondů, které knihovny mají. Jestliže s elektronickou knihovnou fyzicky zmizí tradiční dokumenty, zmizí i knihovníci? Největší výzva knihovnám zní: jak se přizpůsobí a jak budou reagovat na zavádění a užívání moderních technologií.

Tendence k využívání síťových zdrojů staví knihovny do nové pozice. Je tu velká šance a záleží na tom, jak knihovníci při všech potížích „nové vlny“ naloží s bohatstvím, které mají v rukách, se zkušenostmi, které jsou právě v naší zemi velmi dobré, i s možnostmi, které zatím trochu bolestně změna přináší. To vše dohromady by se dalo nazvat: Boj o novou prestiž knihovnické profese. Ve věku informací, který žijeme, informační banky, jimiž knihovny jsou, mají bezpochyby budoucnost. Zároveň jim zůstává možnost uchovat budoucnosti knihu jako zdroj něčeho, co je víc: být zdrojem energie na cestu do hlubiny lidské duše. I dnes, i zítra bude člověk ve smrti a tříšti informací její hojivě scelující životodárný dotek potřebovat. sd

Trojstranná spolupráce Univerzity Bonn - Univerzity Karlova – Akademie věd České republiky

Při své návštěvě bonnské univerzity u příležitosti slavnostního zahájení akademického roku 1996/97 stvrdil rektor Univerzity Karlovy, prof. JUDr. Karel Malý, DrSc., spolu s rektorem Univerzity Bonn prof. Dr. Maxem Huberem svými podpisy spolupráci mezi oběma univerzitami a Akademií věd České republiky v oblasti membránové biofyziky.

U zrodu této trojstranné dohody byla mnohaletá úspěšná spolupráce v této oblasti mezi Botanickým ústavem Univerzity Bonn a Mikrobiologickým ústavem AV ČR. Tato spolupráce byla předmětem ujednání o koordinovaném vědeckém výzkumu v oblasti biofyziky membránového transportu v eukaryotických buňkách mezi AV ČR a Matematicko-přírodovědeckou fakultou Univerzity Bonn. Protože se fyzikální metody staly nepostradatelným nástrojem výzkumu membránových funkcí živých buněk, rozvinula se ve stejné době v témže oboru velmi intenzivní spolupráce také mezi Mikrobiologickým ústavem AV ČR a Fyzikálním ústavem Univerzity Karlovy.

Spolupráce mezi Botanickým ústavem Univerzity Bonn a Mikrobiologickým ústavem AV ČR, z níž vzešlo v letech 1990 až 1995 patnáct vědeckých publikací, zahrnovala společné projekty finančně podporované Německou výzkumnou společností (DFG), NATO a Nadací Volkswagen. Součástí spolupráce bylo také společné školení doktorandů (dva na Univerzitě Bonn, jeden na AV ČR). Spolupráce Fyzikálního ústavu UK a Mikrobiologického ústavu AV ČR, která je neméně intenzivní, je podporována granty Grantové agentury ČR a Grantové agentury UK. Protože spolupráce mezi výzkumnými týmy na všech třech ústavech se neustále rozšiřuje, podali jejich vedoucí (prof. Dr. M. Höfer, Botanický ústav Univerzity Bonn, Ing. K. Sigler, DrSc., Mikrobiologický ústav AV ČR a doc. J. Plášek, CSc., Fyzikální ústav UK) návrh na trojstrannou spolupráci v rámci smlouvy o partnerství obou univerzit. Svými podpisy schválili rektori obou univerzit, že společné vědecké projekty, jichž se mohou zúčastnit i ústavy AV ČR, budou realizovány v rámci této smlouvy o partnerství. □

MINIROZHOVOR

Ve dnech 4. až 6. prosince 1996 se v Praze konal vědecký seminář na téma "Bilance výzkumu česko-německých vztahů a německých studií v České republice". Badatelé z ústavů, univerzit i dalších vysokých škol a Akademie věd ČR se v referátech zaměřili hlavně na historiografii českých a německých dějin po druhé světové válce, na problematiku česko-německých vztahů jednak podle období 1918-1938, 1938-1945 a 1945-1996, jednak z hlediska dějin hospodářských, kulturních a vědeckých i se zřetelem ke stavu pramenů a knihovnickému zpracování odborné literatury. Zabývali se také výsledky práce Společné česko-německé komise historiků. O krátké zhodnocení semináře jsme požádali jednoho z účastníků, prof. PhDr. Jana Křena, DrSc., ředitele Institutu mezinárodních studií Fakulty sociálních věd Univerzity Karlovy.

Smyslem semináře bylo udělat si přehled zhruba o šestiletém dění v česko-německé problematice za účasti historických pracovišť z celé České republiky. Bilance je pozoruhodná, takže překvapila i hosty-odborníky ze Spolkové republiky Německo. Není přehnané konstatování, že za uplynulých šest let se u nás, zvláště v kulturních dějinách, vykonalo ve zkoumání problematiky Němců z českých zemí více než v Německu. Zásahu na tom má zejména otevření našich archivů. Na základě nových dokumentů se podařilo vytvořit řadu detailních, hlavně regionálních, studií o někdejším odsunu Němců z Československa. Vedle klasické germanistiky se podařilo založit nový obor německých a rakouských studií na Fakultě sociálních věd Univerzity Karlovy. V této souvislosti oceňuji velikou záslužnou práci nových regionálních univerzit.

Prof. PhDr. Jan Křen, DrSc., v rozhovoru s doc. RNDr. Helenou Illnerovou, DrSc.
Foto © Mgr. Jiří Kroulík

Profesor Jan Křen se s námi také podělil o názor na zveřejněnou česko-německou deklaraci.

Pokud jsem mluvil s kolegy z české části Společné komise historiků, text deklarace oceňujeme jako zdařilý, vyvážený a z historického hlediska přijatelný. I když samozřejmě každý historik si může představit další doplnění textu uvedené česko-německé deklarace. Pro nás to znamená uvolnění prostoru pro svobodné kritické bádání, které politizace česko-německých vztahů v poslední době brzdila. Zároveň se připravují iniciativní české kroky k naplnění obsahu dokumentu, s nimiž bude naše veřejnost v krátké době seznámena.

- hzk -

ZPRÁVY – OZNÁMENÍ

Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského Akademie věd ČR

vyhlašuje konkurz

na obsazení několika míst vědeckých pracovníků
v oborech fyzikální chemie, elektrochemie a chemická fyzika.

Konkurz se bude konat v úterý 14. ledna 1997 v 9.00 hodin v místnosti č. 108.

Písemné přihlášky s krátkým životopisem a seznamem publikací dodejte na adresu: Ústav fyzikální chemie Jaroslava Heyrovského AV ČR (sekretariát ředitele),
Dolejškova 3, 182 23 Praha 8

Ředitelka Knihovny Akademie věd ČR

vypisuje výběrové řízení

na funkci vedoucího technickohospodářské správy.

Požadavky: VŠ vzdělání ekonomického nebo právnického směru, organizační schopnosti a zkušenosti, morální bezúhonnost, ŘP.

Přihlášky se stručným životopisem a doklady o dosažené kvalifikaci zašlete do sekretariátu Knihovny AV, Národní 3, 115 22 Praha 1, do 25. 1. 1997.

Matematický ústav Akademie věd ČR

vypisuje konkurz

na obsazení místa vědeckého pracovníka pro obor parciální diferenciální rovnice (vítáno zaměření na teorii bifurkací nebo variačních nerovnic, není však podmínkou).

Požadavky: ukončené postgraduální studium nebo vědecká hodnost, předpoklady pro samostatnou vědeckou práci v oblasti základního výzkumu v matematice, jazykové znalosti.

Nástup podle dohody. Přihlášky doplněné životopisem, přehledem dosavadní odborné činnosti a seznamem publikací zašlete do tří týdnů po uveřejnění zprávy na adresu sekretariátu ředitele Matematického ústavu AV ČR, Žitná 25, 115 67 Praha 1.

Technologické centrum Akademie věd

připravuje v Praze 6-Lysolajích rekonstrukci strojírenské haly 55x25x9 metrů na prostory pro malé a střední inovační firmy a hledá partnery, kteří by se podíleli na financování a realizaci akce a kteří by měli zájem se za výhodných podmínek (prominutí nájmu) v rekonstruovaných prostorách usídlit. Vedle bohaté infrastruktury a snadné dostupnosti je další výhodou možnost široké spolupráce s výzkumnými pracovišti AV ČR, zejména v oblastech chemie, nových materiálů, ekologie, biotechnologie, geologie a experimentální botaniky. Adresa: TC AV ČR, Rozvojová 135, 165 02 Praha 6 - Lysolaje, telefon: 243 114 98, linka 203 a 204, fax: 325 630, e-mail: zbrozicpf.cas.cz.

Tibetské tisky z Derge

Jako 48. svazek interní edice Orientálního ústavu AV ČR *Dissertationes orientales* vychází v těchto dnech základní katalogové dílo o tibetském písemnictví, **Prague Collection of Tibetan Prints from Derge**, Volume III: Index of Titles, comp. and introd. by Josef Kolmaš (Oriental Institute, Prague 1996, dohromady 510 stran ve dvou knihách). V úvodu autor pojednává o vzniku a tradici dřevotisku v klášterní tiskárně ve východotibetském Derge, analyzuje z hlediska obsahového a žánrového jím v roce 1958 v Tibetu získanou sbírku 5615 knižních titulů (ve fotoreprodukcí vydávaných v nakl. Academia v roce 1971, 2 sv.) a v přepise prezentuje abecední titulový seznam těchto děl, doplněný jmennými rejstříky a konkordancemi.

-jk-

**Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy
TALENT 96
Konkurzní podmínky**

Ministr školství, mládeže a tělovýchovy České republiky vyhlašuje konkurz na udělení

A. Cen ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Talent 96“

B. Čestných uznání ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Talent 96“

A. Cena ministra školství, mládeže a tělovýchovy „TALENT 96“

1. Cena se uděluje jako ocenění činnosti jednotlivců a pracovních týmů
 - za původní výsledky dosažené v technických, přírodovědných a společenských oborech i v oblasti vědy a výzkumu
 - za taková řešení problémů, která svým charakterem znamenají zásadní přínos k rozvoji společnosti, přičemž byly dosaženy:
 - a) v roce 1996
 - b) v letech předchozích, pokud se jejich společenský význam plně projevil až později
2. Cena se uděluje jednotlivcům, jejichž věk k hodnocenému roku nepřesahuje 26 let. U kolektivů je udělení Ceny podmíněno zastoupením alespoň poloviny členů ve věku do 26 let s tím, že tato část kolektivu má rozhodující zásluhu na dosažených výsledcích.
3. Ročně se uděluje nejvýše osm Cen, z nichž každá je spojena s finanční odměnou do výše 10 000 Kč.

B. Čestné uznání ministra školství, mládeže a tělovýchovy „TALENT 96“

1. Ministr školství, mládeže a tělovýchovy udělí Čestné uznání za mimořádné výsledky dosažené v oblasti:
 - a) vědy a výzkumu
 - b) projektových a designerských prací
 - c) konstruktérských prací
 - d) mezinárodní činnosti v oblasti vědeckotechnických aktivit mládeže
 - e) organizačních, pedagogických a propagačních činností v oblasti vědeckotechnické činnosti mládeže
2. Čestné uznání se v kategoriích a) až c) uděluje jednotlivcům, jejichž věk k hodnocenému roku nepřesahuje 26 let.
U pracovních týmů je udělení Čestného uznání podmíněno zastoupením alespoň poloviny členů ve věku do 26 let s tím, že tato část kolektivu má rozhodující zásluhu na dosažených výsledcích. V kategoriích d) a e) není udělení limitováno věkovou hranicí.
3. Ročně se uděluje nejvýše osm Čestných uznání, z nichž každé je spojeno s věcným darem v hodnotě do 1000 Kč.

Návrhy (příhlášky) k ocenění jednotlivců i kolektivů mohou podávat:

- a) orgány státní správy
- b) občanská sdružení
- c) hospodářské subjekty a právnické osoby
- d) vědecké rady vysokých škol a ústavů AV ČR
- e) řídící orgány odborných soutěží studentů

Organizační pokyny

1. Příhlášky do konkurzu přijímá Institut dětí a mládeže MŠMT ČR, Talentcentrum, Sámova 3, 101 00 Praha 10, Ing. Otto Hoffmann - koordinátor konkurzu, do 10. 3. 1997 (telefon 724680, fax 723843).
2. Stručný návrh na ocenění musí obsahovat:
 - a) jména, příjmení, data narození pracovníků navrhovaných k ocenění včetně plné adresy bydliště a zaměstnavatele (školy),
 - b) základní identifikační údaje o řešeném problému či práci, v rozsahu nezbytném pro odpovědné posouzení návrhu, popř. v příloze závěry oponentních řízení či mezinárodních ocenění
 - c) charakteristiku úkolu či řešení z hlediska:
 - původnosti řešení
 - společenského významu úkolu
 - úrovně řešení ve vztahu ke špičkové světové úrovni
 - uplatnění vyřešeného úkolu v praxi

Návrhy na udělení Cen a Čestných uznání splňující podmínky tohoto konkurzu posoudí porota pro udělování Ceny ministra školství, mládeže a tělovýchovy „Talent 96“, kterou jmenuje MŠMT ČR. Udělení Ceny a Čestného uznání se uskuteční v červnu 1997 a rozhodnutí o udělení Ceny a Čestného uznání bude zveřejněno v denním a odborném tisku a v dalších sdělovacích prostředcích.

3. Návrhy a příhlášky, jejich dokladová část a přílohy se vrací v případě vyžádání navrhovatelům.

Nová expozice k dějinám Staré Boleslavi

Dne 29. září 1996 byla ve Staré Boleslavi otevřena nová expozice s názvem „Stará Boleslav. Obraz dějin v archeologických a historických pramenech“, realizovaná Archeologickým ústavem AV ČR a Městským muzeem v Čelákoviciích ve spolupráci s Městským úřadem v Brandýse nad Labem - Staré Boleslavi. Výstava přibližuje nejširší veřejnosti dějiny jednoho z důležitých míst české historie. Byla otevřena v souvislosti s dokončenou rekonstrukcí inženýrských sítí a ploch v jádru města, kterou provázal (od r. 1988) jeden z nejrozsáhlejších záchranných archeologických výzkumů svého druhu. Expozice prezentuje především archeologické předměty získané tímto výzkumem a jeho fotografickou i kresebnou dokumentaci, kterou provází stručný komentář. Zvláštní zřetel je kladen na období raného středověku, kdy Boleslav náležela k nejvýznamnějším lokalitám utvářejícím se českého státu.

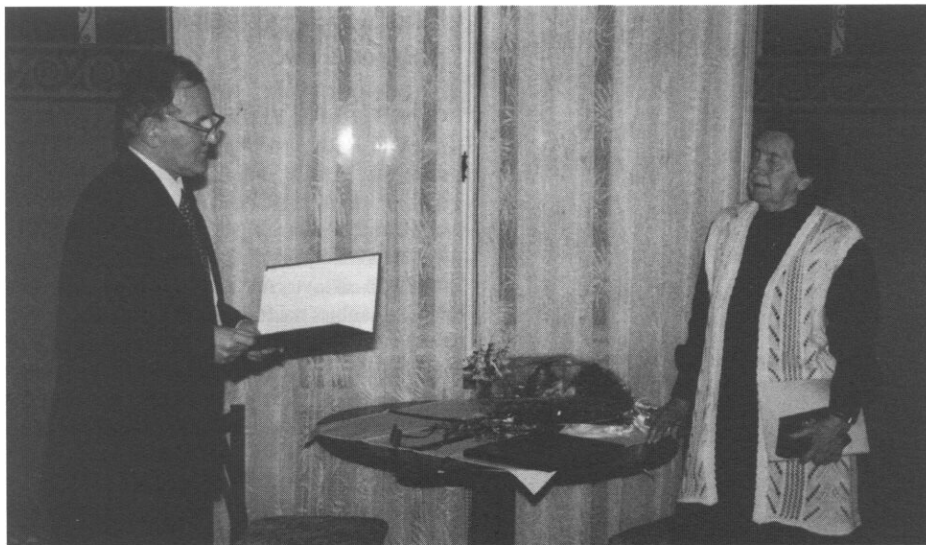
Výzkum přinesl cenný soubor pramenů pro studium dějin Staré Boleslavi, především však pro poznání českého raného středověku. Postihl základní vývojové horizonty hradiště, z nichž byly získány početné doklady hmotné kultury raného středověku v jejich běžných i výjimečných projevech. K objevům zcela zásadní důležitosti náleží odkryv nejstarší celokamenné hradby v Čechách, zmiňované v Kosmově kronice jako „opere romano“, a nález zcela neznámého jednolodního raně středověkého kostela na akropoli hradiště. Slavnostní zahájení výstavy proběhlo za přítomnosti nám. ministra kultury Ing. Z. Nováka, M. kardinála Vlka, členů městského zastupitelstva a dalších hostů. Úvodní slovo pronesl ředitel Archeologického ústavu PhDr. P. Sommer, Csc. (Pro veřejnost bude expozice otevřena každoročně v sobotu a neděli v období turistické sezony, navštívit ji je také možné po předchozí domluvě v muzeu v Brandýse n. Labem.)

PhDr. Ivana Boháčová
Archeologický ústav AV ČR

Ze slavnostního otevření nové expozice k dějinám Staré Boleslavi: PhDr. P. Sommer, ředitel ARÚ AV ČR a nám. ministra kultury Ing. Z. Novák.

Foto archiv

Místopředseda SAV PhDr. Dušan Čaplovič, DrSc. a badatelka paní Zdenka Sojková během předávání Zlaté plakety Foto archiv

Zlatá plaketa Ľudovíta Štúra za zásluhy ve společenských vědách

Dne 9. prosince 1996 převzala ve Vile Lan- na významná badatelka paní Zdenka Sojková z rukou místopředsedy Slovenské akademie věd PhDr. Dušana Čaploviče, DrSc., Zlatou plaketu Ľudovíta Štúra za zásluhy ve společenských vědách. Předání se zúčastnili člen předsednictva Akademické rady AV ČR PhDr. Vilém Herold, CSc., prof. PhDr. Robert Kvaček, DrSc., doc. PhDr. Jaroslav Opat, DrSc., paní Dagmar Gregorová a další hosté.

Z. Sojková patří k předním znalcům slovenské literatury 19. století, zejména života a díla Ľ. Štúra. O této významné osobnosti slovenského národního obrození publikovala mnoho prací. Monografie „Skvitne ešte život“ (1965) vyplnila znatelnou mezeru v literatuře o Ľ. Štúrovi, přispěla k rehabilitaci jeho tvorby i jeho vztahu k českému národu. Dále je autorkou studií o dalších významných osobnostech slovenské kultury Pavlu Jozefu Šafaříkovi, Jánú Hollém, Andreji Sládkovičovi a Jaroslavu Vlčekovi. Svým dílem šířila poznatky o slovenské literatuře v českém prostředí a získala si uznání odborné i laické veřejnosti. AR

Valné shromáždění CIPSH

Ve dnech 23. - 24. listopadu 1996 se v Paříži uskutečnilo XXIII. Valné shromáždění Conseil International de la Philosophie et des Sciences Humaines (CIPSH). Jedná se o jednu ze tří velmi významných mezinárodních nevládních organizací v oblasti vědy při UNESCO. Byla založena v roce 1949 a sdružuje řadu mezinárodních organizací, které rozvíjejí své aktivity v rámci filozofie, humanitních, historických a filologických věd.

Hlavním bodem zasedání byla otázka vztahů CIPSH k UNESCO, zejména projednání dohody o spolupráci mezi těmito dvěma organizacemi na léta 1996 - 2001. Přitom byl konstatován určitý obecný odklon organizace UNESCO od podpory základního výzkumu a zaměření jejích vědeckých aktivit jen popularizačním směrem, přestože by věda kromě výchovy a kultury měla tvořit základní složku činnosti této mezinárodní organizace. AR

Úspěšná spolupráce Akademie věd ČR a Jihočeské univerzity

Při založení Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích v roce 1991 začala svou činnost nová fakulta - biologická. O její zrod se zasloužily ústavy Akademie věd ČR: Entomologický, Hydrobiologický, Parazitologický, Ústav ekologie krajiny, Ústav molekulární biologie rostlin, Ústav půdní biologie a částečně i Botanický ústav. Ještě před „transformací“ Akademie a před transferem pracovníků AV na vysoké školy pracovala celá řada vědeckých pracovníků budějovických ústavů AV různými velkými úvazky na Biologické fakultě JU a další se podíleli na výuce jako externí lektori a vedoucí studentských prací.

Nová fakulta získala poměrně rychle akreditaci pro výuku všech tří stupňů studia (bakalářské, magisterské a doktorandské) a byla (a dosud stále je) vysoce úspěšná při získávání grantů MŠMT. I to lze z valné míry přičíst na vrub kvality a zkušeností vědeckých pracovníků Akademie věd, kteří se na činnosti fakulty podíleli a podílejí.

V červnu tohoto roku oslavila Biologická fakulta JU malé „jubileum“. Ze 30 studentek a studentů přijatých původně do prvního ročníku fakulty ve školním roce 1991/1992 obhájili úspěšně práce, složili státní zkoušky a byli promováni první magistři a magistry (celkem 15).

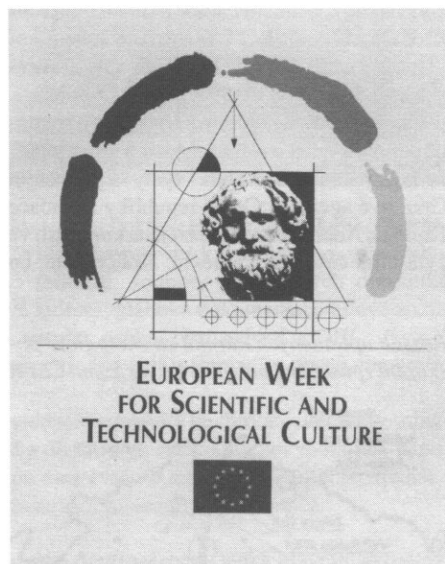
Vzhledem k tomu, že Biologická fakulta JU z počátku neměla žádné experimentální a laboratorní zázemí, byla většina úspěšně obhájených magisterských prací (12) vypracována na ústavech AV v Č. Budějovicích a v Třeboni. Z letošních absolventů se také někteří přihlásili a byli přijati do doktorandského studia. V dohodě s Biologickou fakultou pracuje většina doktorandů na ústavech AV. Počet studentů na Biologické fakultě stoupl a zvýšil se i počet těch, kteří vypracovávají své bakalářské a magisterské práce na ústavech AV. Je tedy reálná naděje, že konečně dojde k postupnému „omlazení“ vědeckých pracovníků v ústavech AV v Českých Budějovicích.

RNDr. Věra Straškrabová, DrSc.
Hydrobiologický ústav AV ČR

Týden evropské vědecké a technologické kultury

Týden evropské vědecké a technologické kultury, pořádaný Evropskou komisí, má za cíl přiblížit vědu a technologie obyvatelům Evropy a zároveň podpořit spolupráci v této oblasti mezi zeměmi Evropské unie a dalšími evropskými státy. Konal se letos v Praze již po čtvrté pod patronací Národního technického muzea, Akademie věd ČR a Laboratorio dell' Immaginario Scientifico v Terstu.

Tématem letošního Týdne byla ENERGIE. K tomuto tématu byl 22. 11. 1996 v Národním

technickém muzeu uspořádán seminář, na němž zazněly tyto přednášky:

Sluneční energie v biologii (RNDr. Ivan Šetlík, DrSc., Mikrobiologický ústav AV ČR, Třeboň), Koloběh energie ve vesmíru (RNDr. Jiří Grygar, CSc., Fyzikální ústav AV ČR), Jaderná energetika budoucnosti (prof. Ing. Jiří Niederle, DrSc., Fyzikální ústav AV ČR), Člověk a energie (doc. RNDr. Jiří Langer, CSc., Matematicko-fyzikální fakulta UK), Energetický cyklus v krajině (RNDr. Jan Pokorný, CSc., Botanický ústav AV ČR) a Nekonvenční zdroje energie (Ing. Ladislav Jirka, CSc., Botanický ústav AV ČR).

Součástí Týdne evropské vědecké a technologické kultury byla 23. 11. projekce filmů: 3 MW ze Slunce (Itálie), Sluneční doba právě začíná (ČR), Akumulátor I (ČR), Úspory energie - Světlo (Rakousko) a Nexus (ČR, Velká Británie, Španělsko).

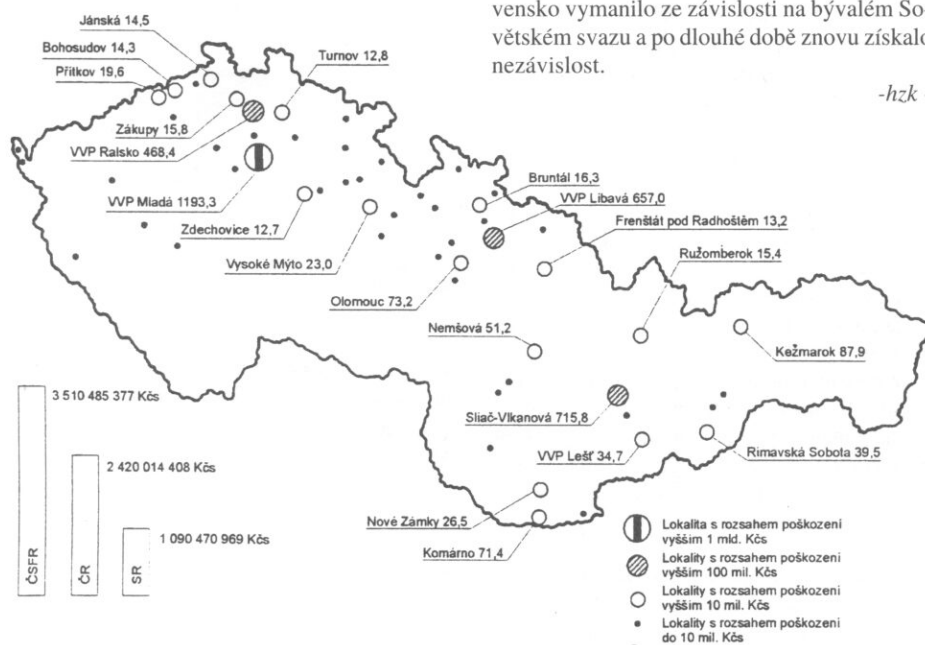
V době konání akce byla v muzeu zpřístupněna výstava elektrárenské společnosti ČEZ, a.s. ATOM, CO NA TOM. Seznámila návštěvníky s modely jaderných zařízení, např. uspořádáním palivové kazety, nebo ovládáním jaderného reaktoru. Výstava přiblížila způsoby skladování a ukládání vyhořelého paliva a radioaktivního odpadu ve světě. Soubor počítačových programů např. vzbuzoval dokonalou iluzi návštěvy konečného úložiště vyhořelého jaderného paliva. AR

Sovětská vojska v Československu a jejich odsun v dokumentech

Na nedávném setkání v Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR se novináři seznámili s knihami doc. PhDr. Jindřicha Pečky a kolektivu „Odsun sovětských vojsk z Československa 1989 - 1991“ a „Sovětská armáda v Československu 1968 - 1991“. První z uvedených publikací obsahuje 100 různých dokumentů, týkajících se odsunu sovětských vojsk z bývalého Československa. Vzhledem k nedostupnosti řady pramenů, které jsou dosud chráněny státním tajemstvím a zákonnou lhůtou 30 let, bude tato dokumentace nadlouho jedním z mála, ne-li jediným zdrojem poznatků o pozadí a průběhu stažení sovětských vojsk z bývalého Československa. Druhá kniha soustřeďuje chronologický přehled působení sovětské armády v českých zemích a na Slovensku v období 1968 - 1991.

Obě nejnovější publikace Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR o roli sovětských vojsk v naší nedávné minulosti, které vyšly s přispěním Grantové agentury České republiky a Nadace Konráda Adenauera, přicházejí na knižní trh ve zvláštním časovém kontextu. Krátce poté, co

Rozsah uplatněných nároků za ekologické poškození způsobené pobýtem SA na území ČSFR

Strategie sociální transformace české společnosti a jejich úspěšnost v parlamentních volbách 1996

Aktuální studie týmu výzkumníků ze Sociologického ústavu AV ČR (Pavel Machonin, Pavlína Šťastná, Aleš Kroupa, Alice Glasová) si dala za cíl přehledně popsat možné strategie sociální transformace, které postupně vykrytalizovaly ve společnosti po roce 1989.

Práce se opírá o rozsáhlý výzkum institucionálních i individuálních aktérů těchto strategií. V úvahu byly brány nejen státní instituce, po-

jsme si připomněli výročí 17. listopadu 1989 a 12. prosinec, který minulý režim oslavoval jako výročí uzavření československo-sovětské spojenecké smlouvy v roce 1943. Kniha významně dokumentují první velké vítězství československé polistopadové diplomacie na mezinárodním poli, když prosadila odsun cizích vojsk z našeho území. Odchodem posledního sovětského vojáka se bývalé Československo vymanilo ze závislosti na bývalém Sovětském svazu a po dlouhé době znovu získalo nezávislost.

-hzk-

Kosmický výzkum v České republice

To bylo téma nedávného setkání představitelů Rady pro popularizaci vědy Akademie věd ČR s novináři. Ti se především dozvěděli zajímavé podrobnosti o využití mikroakcelerometru Macek v kosmickém výzkumu. Tento přístroj, navržený pracovníky Astronomického ústavu AV ČR, měří negravitační vlivy působící na dráhy umělých družic Země. Funkčnost takového přístroje byla vyzkoušena na ruské návratové družici Resurs F-1 v roce 1992 a jeho další model byl testován na palubě raketoplánu Space Shuttle STS-79. Oba experimenty dopadly nad očekávání dobře. Další pokus by měl být zaměřen již na dokonalé využití přístroje na palubě družice speciálně konstruované pro tento účel.

Poznámky na okraj principu ekvivalence se týkaly práce oceněné Učenou společností ČR. Práce se týká přesného výpočtu měsíční dráhy vzhledem k hypotetickému narušení principu ekvivalence v kontextu relativistických teorií gravitace. Vznikla v česko-francouzsko-americké spolupráci. Pomáhá z teoretického hlediska pochopit výsledky numerického modelování pohybu Měsíce a v něm obsažené testování principu ekvivalence, prováděné skupinou v americké Pasadeně. Cenu Učené společnosti ČR získal za tuto práci RNDr. David Vokrouhlický, CSc., z Matematicko-fyzikální fakulty UK.

Účastníci tiskové konference Rady pro popularizaci vědy AV ČR se také seznámili s programem výzkumných družic řady Magion, zaměřeným na výzkum zemské MAGnetosféry a IONosféry a realizovaným Ústavem fyziky atmosféry AV ČR v rámci široké mezinárodní spolupráce.

-hzk-

4. ročník Mini-symposia o biosorbci a mikrobních degradacích

Poslední listopadový týden (26. 11. - 29. 11. 1996) se uskutečnil čtvrtý ročník Mini-symposia věnovaného různým aspektům studia biosorbce toxických kovů a mikrobních degradací organopolutantů. Této problematice je v současné době věnována u nás i ve světě zvýšená pozornost, neboť přirozený rozklad toxických látek mikroorganismy představuje levnější a ekologicky šetrnější alternativu průmyslovému zpracování nebezpečných odpadů.

První den jednání byl věnován aktuálnímu stavu kontaminace životního prostředí a především potravin v ČR toxickými látkami, zejména na polychlorovanými bifenylly, kancerogenními polyaromatickými uhlovodíky a těžkými kovy. Druhý a třetí den byly na pořadu jednání přednášky zabývající se výběrem mikroorganismů vhodných pro biodegradace toxických látek. Mezi nejčastěji studované organismy patří půdní bakterie a dřevokazné houby. Stejný enzymový systém hub, který umožňuje rozklad dřeva, totiž může být využit k rozkladu jednoduchých i poměrně složitých odpadních

litické strany, různé asociace a sociální hnutí a jejich mluvčí, nýbrž také představitelé vědy, školství, kultury a hospodářského života. Výzkum byl uskutečněn kvalitativně, pomocí rozhovorů, analýzy programových dokumentů a vyjádření v tisku. Jednotlivé typy strategií jsou charakterizovány jednak jím vlastním hodnocením dosavadního průběhu transformace, jednak jejich vizemi budoucnosti včetně vztahu k modernizaci. V druhé části práce jsou strategie konfrontovány s výsledky posledních voleb do Poslanecké sněmovny, jež jsou chápány jako jedno z možných ověření sociální podpory, které se jednotlivé typy strategií těší.

aromatických látek. Sorpce těžkých kovů na biologický materiál (houby, řasy, vyšší rostliny) byla diskutována poslední den jednání.

Součástí symposia byla i polodenní exkurze do Ústřední čistírky odpadních vod v Praze, kde se účastníci seznámili s běžnými procesy čištění odpadní vody s jejich právě probíhající modernizací.

Symposia se zúčastnilo přes 50 účastníků především z vysokých škol, akademických pracovišť, ale i soukromých firem z Prahy, Brna, Zlína, Pardubic, Ostravy a z Liberce. Jako každý rok i letos se symposia zúčastnilo několik zahraničních expertů, především ze SR. Celkem bylo na pořadu 20 přednášek a 22 plakátových sdělení pokrývajících celý rozsah studované problematiky. Pořadatelé vydali sborník příspěvků (v angličtině), který má přes 90 stran a je k dispozici na adrese J. Gabriel, MBÚ AV ČR, Vídeňská 1083, 142 20 Praha 4 – Krč. Jubilejní pátý ročník Minisymposia se uskuteční příští rok v tradičním termínu na konci listopadu.

Výrazné slevy na vložném pro studenty vysokých škol umožnily příspěvky sponzorů, zejména firem A+L soft, Cepha, Ecochem, Lambda-Biomed a Pivovary Bohemia.

RNDr. Jiří Gabriel, CSc.
Mikrobiologický ústav AV ČR

Akce ústavů AV ČR - leden 1997

Symposium na počest 65. narozenin Jana Krekuleho a počátku jeho šťastného penzionování - Druhý pražský workshop o kvetení
Pořadatelé: Biologický ústav Univerzity ve Freiburgu a Ústav experimentální botaniky AV ČR

Termín: 3. - 4. 1. 1997

Místo konání: Praha, Vila Lanna

17. zimní škola Geometrie a fyzika

Pořadatelé: Matematický ústav AV ČR, Matematicko-fyzikální fakulta UK, Fakulta jaderná a fyzikálně inženýrská ČVUT a Erwin Schrödinger International Institute Vídeň

Termín: 11. - 18. 1. 1997

Místo konání: Srní, hotel Šumava

2. pracovní konference CZ - LTER

Pořadatelé: Hydrobiologický ústav AV ČR

Termín: 23. - 24. 1. 1997

Místo konání: České Budějovice, Hydrobiologický ústav AV ČR

25. zimní škola abstraktní analýzy

Pořadatelé: Matematicko-fyzikální fakulta UK, Matematický ústav AV ČR a Fakulta elektrotechnická ČVUT

Termín: 25. 1. - 1. 2. 1997

Místo konání: Křišťanovice, hotel Saturn

Cyklus přednášek Věda kontra iracionalita

16. ledna 1997:

- Makrobiotický výživový systém (doc. MUDr. Anna Aujezdská, CSc.)

- Obezita a možnosti redukční diety (doc. MUDr. Vojtěch Hainer, CSc.)

Kaleidoskop

AIST – Agentura pro mezinárodní spolupráci ve vědě a technologiích při MŠMT, Božkovská 4, 141 00 Praha Spořilov, sekretariát tel. 761448, e-mail: agency@aist.anet

vedoucí doc. Ing. Václav Sochor, DrSc., tel. 761441/328, sochor@aist.anet. Agentura poskytuje služby spojené s informační a organizační podporou mezinárodní spolupráce ve vědě a technologiích. Základní informační služby poskytuje bezplatně. Informace této agentury lze sledovat na CESNET - Gopher Servers in Czech Republic - Ministry of Education.

Evropská komise - DG XII. Nová kontaktní adresa získaná z INCO - Infodesk@dg12.cec.be pro komplikovanější záležitosti týkající se připojování k Research Networks: Mrs Anna Remond, scientific coordinator for the Czech Republic, e-mail anna.remond@dg12.cec.be.

5. mezinárodní konference o vzdělávání dospělých (CONFITEA V) na téma "**Vyučování dospělých: klíč k 21. století**", Hamburg, 14.-18. července 1997. Pořádá UNESCO spolu s dalšími úřady OSN a různými multilaterálními organizacemi.

Konference II. kategorie s předpokládanou účastí ministrů zodpovědných za oblast vzdělávání dospělých, představitelů významných nevládních organizací a odborníků na otázky sociální, ekonomické, kulturní i sféry komunikací. Konference se bude zabývat zhodnocením trendů v oblasti celoživotního vzdělávání dospělých od r. 1985 a úlohou tohoto vzdělávání v aktivitách spojených s ochranou míru a demokracie a trvale udržitelného rozvoje v souvislosti s přípravou na vstup do 21. století.

Příhlášky zaslat do 9. června 1997 na adresu CONFITEA'97, CCH - Congress Organisation, P.O.BOX 30 24 80,

D - 20308 Hamburg, Germany. tel.: +49-40/3569-2344 Fax: +49-40/3569-2343. Formuláře a podrobnější informace uloženy u Dr. Evy Jelínkové, KAV ČR, Národní 3, Praha 1, tel.: 24220384 1.420

U Mellonovy nadace je možné se ucházet o tříměsíční stipendia na období červen 1997 až květen 1998 do Institute of Advanced Studies in the Humanities, University of Edinburgh.

Žadatelé mají mít ukončené doktorandské studium. Hlavní oblasti zahrnují mj. archeologii, historii umění, klasická studia, anglickou literaturu, historii, evropské a orientální jazyky a literaturu, lingvistiku, filozofii, právo, historii věd, hudební vědu a společenské vědy.

Termín pro předložení přihlášky je stanoven na 31. březen 1997.

Dále vybrala Mellonova nadace **The Warburg Institute** v Londýně jako jednu z institucí pokročilých studií pro stipendijní pobyty v období 1997/98 pro badatele v oblasti společenských věd. Ústav se věnuje interdisciplinárnímu studiu klasické tradice – z hlediska evropského myšlení, umění a institucí, které se vyvíjely mimo rámec kultur starého světa. Badatelský zájem je zaměřen na procesy vzá-

jemného ovlivňování kultur. Zvláštní pozornost je zaměřena na souvislosti mezi starými středomořskými civilizacemi a kulturními a intelektuálními dějinami postklasické Evropy, hlavně v období do roku 1980.

Termín pro předložení přihlášek je stanoven na 1. duben 1997.

Mellonova nadace vypisuje konkurs na dvou- až tříměsíční stipendijní místa na The American Research Institute in Turkey (ARIT) pro badatele s titulem CSc. (PhD) ze střední a východní Evropy, kteří se věnují bádání v oboru sociálních nebo humanitních věd, týkajících se Turecka. Ústav v Istanbulu má knihovnu zaměřenou na byzantská, osmanská a moderní studia Turecka, knihovna v Ankaře se zaměřuje na umění, archeologii a starou historii.

Termín pro podání přihlášek je stanoven na 5. března 1997.

Podrobnější informace mohou dostat žadatelé na sekretariátu III. vědní oblasti u paní H. Veselé, tel.: 24 24 05 19.

Předsednictvo Slovenské akademie věd bude každoročně udělovat ke Dni ústavy (1.9.) cizím státním příslušníkům mezinárodní ceny SAV za vynikající úspěch v oblasti kultury, vědy a techniky. Nominace je třeba zaslat do 31. března na adresu Úřad Předsednictva SAV, sekretariát vědeckého sekretáře SAV, Štefánikova 49, 814 38 Bratislava. Podmínky udělení cen lze získat u Ing. A. Karafiátové, sekretariát Rady pro zahraniční styky, Národní 3, Praha 1.

Třetí mezinárodní konference o Dunaji s názvem "**Danube River Bonds: Bio-Environment - Bio-Culture**" se bude konat v Bratislavě ve dnech 3. - 6. června 1997.

Témata: Bio-politika na vládní úrovni - Vodní zdroje a rozvoj lidské civilizace, historická úloha Dunaje - Biodiverzita Dunaje - Bio-etika, bio-vzdělávání, bio-diplomacie - Nové směry ve využívání energie - Střety zájmů při přípravě, výstavbě a využívání přehrad - Obchod, doprava, turistika a komunikace - Prevence znečišťování - Hospodaření se zdroji - Mezinárodní legislativa.

Organizátoři:

CUB - City University Bratislava: Mudronova 47, Bratislava 81103, Slovenská republika, tel.: 07/531 4466 fax: 07/531 6978

E-mail: gontko@cub.sanet.sk

Biopolitics International Organisation: 10 Tim.Vassou, 11521 Athens, Greece, tel.: (+301) 643 2419 Fax: (+301) 643 4093

E-mail: bio@leon.nrcps.ariadne-t.gr

Home Page: <http://www.hol.gr/bio>

Rakouská výzkumná společnost **Joanneum Research** hledá kontakt a spolupráci s českými institucemi.

Zájemcům sdělí podrobnější informaci Sekretariát Rady pro zahraniční styky AV ČR, KAV ČR, Národní 3, 111 42, Praha 1, tel.: 24 24 05 13, fax: 24 24 05 31

Není-li uvedeno jinak, je původní zdroj informace k nahlédnutí u paní A. Štytové, Kancelář AV ČR, Národní 3, Praha 1, telef. 24 24 03 84, linka 480.

NOVÉ KNIHY

Academia

● **Metody analýzy povrchů** - Elektronová mikroskopie a difrakce. Editoři Ludmila Eckertová a Luděk Frank, Academia 1996, 379 stran, váz. lamino, doporučená cena 195,- Kč.

Kniha je druhou částí řady monografií zabývajících se různými fyzikálními a metodickými přístupy ke zjišťování složení a struktury povrchů a tenkých povrchových vrstev pevných látek.

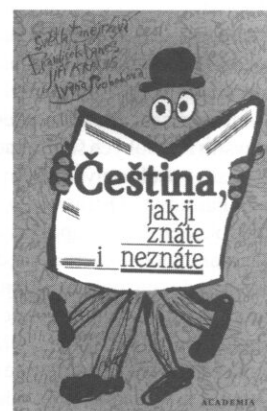
První česká publikace v této speciální oblasti.

● **Zdeněk Vodrážka** : Biochemie, 2. opravené vydání, Academia 1996, 191 stran, váz. lamino, doporučená cena 450,- Kč.

Druhé opravené vydání velmi úspěšné učebnice Biochemie (Academia 1992, tři svazky). Kniha zahrnuje nejen obecnou biochemii, ale i základy biochemie rostlin, biochemie mikroorganismů a biochemie cizorodých látek. Závěrem jsou uvedeny základní informace o třech oblastech aplikované biochemie - biotechnologii, biochemii potravin a biochemii životního prostředí.

● **Světlá Čmejrková, František Daneš, Jiří Kraus, Ivana Svobodová**: Čeština, jak ji neznáte, Academia 1996, 259 stran, váz. lamino, doporučená cena 145,- Kč.

Na otázky - Jaká dnešní čeština skutečně je? Jak se mění a jak reaguje na okolní svět? Jak se vyvíjí samo poznání jazyka? - se snaží odpovídat autoři této knížky, pracovníci Ústavu pro jazyk český AV ČR. Chtějí tak své čtenáře přesvědčit, že dobrá znalost jazyka nevyplývá jen ze školních pouček, ale že je výsledkem mnoha pozoruhodných, často překvapivých souvislostí.

SOÚ AV ČR, ed. Working Papers

● **Z. Mansfeldová** : Tripartita jako model prostředkování zájmů v politickém systému České republiky. Working Papers 1996, č. 5, 42 stran, brož. lamino, cena 50,- Kč.

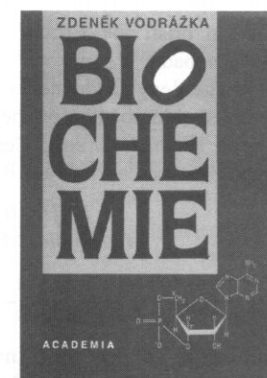
Studie seznamuje se vznikem sociálního partnerství a jeho tripartitní formou v bývalém Československu i v České republice a analyzuje předpoklady jeho úspěšného fungování. Korporativizmus je ve studii chápán jako způsob harmonizace společenských zájmů a v posledních letech zejména jako jeden ze způsobů řešení sociálních důsledků transformace v postkomunistické Evropě, jejich otevření se světu a sjednocování v nové Evropě.

● **P. Machonin**: Socio-Economic Changes in the Czech Republic (with an Appendix Concerning the 1996 Election). Working Papers 1996, č. 96, 39 stran, cena 42,- Kč.

Sociologická analýza české postkomunistické transformace (nové elity, sociální diferenciacie, nové třídy, postoje a politické preference, dlouhodobé výhledy - transformace a modernizace). Přednesena na konferenci Friedrich Ebert Stiftung v Praze v dubnu 1996. Prognóza politických preferencí je konfrontována následně s výsledky voleb do Poslanecké sněmovny s uspokojivým stupněm verifikace.

● **P. Matějů**: Subjective Mobility and Perception of Life - Chances in Eastern Europe. Working Papers 1996, č. 7, 40 stran, anglicky, brož. lamino, 47,- Kč.

Studie je odpovědí na kritiku konceptu subjektivní mobility ze strany současných českých marxisticky orientovaných sociologů (Machonin). Začíná teoretickou diskusí ke konceptu subjektivní mobility v kontextu koncepcí životních šancí a kolektivní mobility. V analytické části se ověřuje teze, podle které subjektivní mobilita byla v období post-komunistické transformace významnějším prvkem proměny sociální struktury než objektivní mobilita.

DARY NAKLADATELŮ KNIHOVNĚ AV ČR

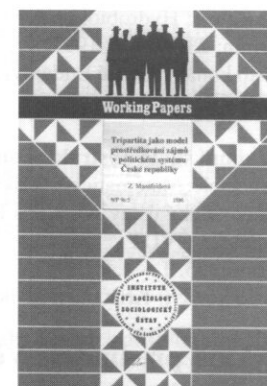
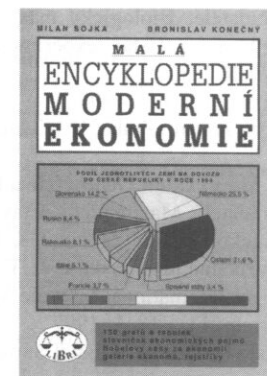
● **Vladimír Liščák, Pavel Fojtík** : Státy a území světa, Libri, 1996, váz., 935 stran, dop. cena 295,- Kč.

Kniha podává ucelené historiko-geografické informace o současných státních a územních celcích na mapě světa. Navazuje na publikaci Státy a jejich představitelé, a pokud se týká Evropy, i na publikaci Evropa v proměnách staletí. Podrobněji zachycuje politický vývoj v 90. letech. Užitečné jsou i adresy zastupitelských úřadů ČR v zahraničí a zahraničních diplomatických misí v ČR.

● **Slovník spisovatelů Latinské Ameriky**, Libri, 1996, váz., 592 stran, doporučená cena 225,- Kč.

V řadě slovníků spisovatelů, kterou původně vydávalo nakl. Odeon a nyní završuje nakl. Libri, chyběla už jen Latinská Amerika. Slovník představuje u nás dosud ojedinělé dílo, jež svými stručnými náčrtky souborných literárních dějin jednotlivých oblastí a údaji o více než 1200 spisovatelů seznamuje s literaturou u nás poněkud opomíjené oblasti.

Nakladatelství a vydavatelství LIBRI na základě smlouvy, podle které mu Knihovna AV ČR poskytuje z kartotéky AUTORITY zdarma informační servis, fotografie a ilustrační materiály, zasílá knihovně zdarma veškerou svoji produkci ve dvou exemplářích. V prosinci 1996 jsou tímto přírůstkem knihy Malá encyklopedie moderní ekonomie, Slovník spisovatelů Latinské Ameriky, Státy a území světa a multi-mediální encyklopedie Státy a jejich představitelé. Tato spolupráce znamená pro Knihovnu AV ČR doplňování fondu faktografickými publikacemi.

CARTESIUS

René Descartes 1596 - 1650

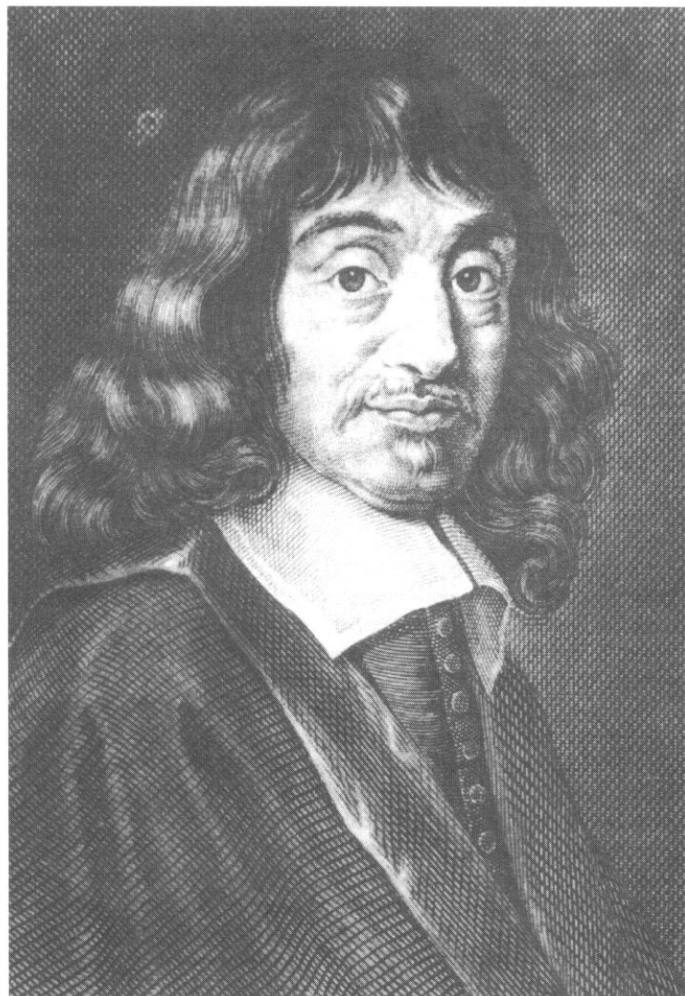
Mohl se stát profesorem či advokátem, se znalostí teologie, které měl, i biskupem. Se znalostí řečtí, taktem, vybraným chováním a původem mohl být diplomatem. Svůj matematický mozek mohl uplatnit jako bankéř. Místo toho všeho byl osaměle žijícím vědcem...

(Z tisku)

Rok 1996 byl rokem připomínajícím čtyřsté výročí narození francouzského myslitele René Descartesa.

Filozofický ústav AV ČR spolu s Univerzitou Karlovou, Ústavem rozvoje školství Pedagogické fakulty UK a českými členy Mezinárodní asociace profesorů filozofie (AIPPh) uspořádal 23.-24. září 1996 v Praze konferenci „Filozofické dílo René Descartesa“, která pokračovala XXI. mezinárodním komeniologickým kolokviem „Descartes a Komenský, alternativy českého a evropského myšlení“ v Uherském Brodě. V místním Muzeu Jana Ámose Komenského byla připravena výstava „Descartes a Komenský.“

Cartesius, René Descartes (1596-1650) - francouzský důstojník, filozof, matematik a přírodovědec, narozený v rodině nižší šlechty v La Haye v kraji Touraine, se po zklamání z výuky v jezuitské koleji rozhodl raději cestovat a poznávat svět. V Holandsku vstoupil do armády prince Mořice Nassavského. V zimním táboře v Bavorsku měl 10. listopadu 1619 zvláštní vidění, které mu otevřelo pohled na jeho poslání: najít „podivuhodnou vědu, schopnou sjednotit veškeré lidské

vědění“. V roce 1637 uveřejnil několik výňatků ze své práce s proslulou předmluvou: *Rozprava o metodě*. Následovala metafyzická díla a významná korespondence s mnoha osobnostmi jeho doby. Descartes zemřel ve Stockholmu (11. 2. 1650) ve chvíli, kdy vyšla jeho poslední práce, *O vášních*.

Descartes: duch a argumentativní řád

(Úvodní projev konference)

Jiří Pechar, Praha

Descartesovo výročí nám dává příležitost uvědomit si, do jaké míry jeho myšlení zůstává stále přítomné i v problémech, které řeší myšlení naší doby. Lze připomenout na jedné straně filozofy, kteří se z různých důvodů přímo hlásí k jeho dědictví – od Husserla nebo Sartra až třeba k Lévinasovi: a na druhé straně ty, kdo vidí právě ve směru, který Descartes dal modernímu myšlení, jednu z příčin oné slepé uličky, do níž vyúsťuje podle jejich soudu vývoj naší civilizace. Ale i v tomto druhém případě, pokud nejde jen o módní slogan, ukazuje se vždy, že řešení rozporů moderního racionalismu nemůže být hledáno bez prohloubení promyšlení otázek nastolených v díle tohoto filozofa.

To platí i o otázce vztahu ducha a těla, jak je rozebírána v šesté z jeho Meditací o první filozofii, i když sám způsob, jakým měla zprostředkování mezi tělem a „myslící substancí“ zajišťovat ona nepatrná část mozku, již je glandula pinealis, patří dnes už jen ke sbírce kuriozit, jež ilustrují embryonální fázi vývoje různých vědních disciplín. Tato okolnost by nám neměla zastírat fakt, že způsob, jakým Descartes chtěl řešit vztah mezi duchem a tělem, má své analogie i v modelech vypracovávaných současnou vědou. Problematicnost Descartesova přístupu tu spočívá v tom, že vědomí izolované od světa může k tomuto světu dospívat jen díky důvěře v pravdivost nejvyšší bytosti, dokazované ontologickým argumentem.

Vztah mezi vědomím izolovaným takto od světa a fyzickým děním může být pojímán jen analogicky ke způsobu, jakým vzájemná vazba dvou mechanismů dovoluje jejich propojené fungování. Je pravda, že Descartes sám si byl vědom rozporů, k nimž vede takovéto pojetí. Svědčí o tom jeden z jeho dopisů princezně Alžbětě, v němž konstatuje, že uvažování o vztahu mezi psychickými a tělesnými ději nás může jediné mást, a doporučuje zdržet se zkoumání věcí vzrušujících pouze naši fantazii a spokojit se s tím, co nám říká prostá životní zkušenost. Nicméně právě způsob, jakým „myslící substance“ je u něho vytržena ze svého bezprostředního včlenění do vnímaného světa, otevřel cestu i k oněm současným spekulacím, které duševno redukuje na mozkové procesy analogické fungování computeru. Käte Meyer-Draweová tak mohla konstatovat, že právě on jako první položil otázku, jak člověk může být odlišen od strojů, které je s to vytvářet.

Zdá se, že ani kritika, které podrobil vědecké koncepci své doby Henri Bergson, není s to vyloučit, aby sofistickovanější současné koncepcí nepojímaly psychické fungování v analogii k fungování mechanických výtvorů člověka. Neboť jestliže vědomí je pouze „účinkem reflexe“, k níž dochází tam, kde reakce na impulzy může vytvářet něco nového a nepředvídatelného díky roli, jakou hraje paměť uchováající minulé - taková byla právě Bergsonova teze v knize *Hmota a paměť* -, bylo by možno zastávat názor, že i fungování určitých strojů zkonstruovaných člověkem bude principiálně s to splnit takto definované podmínky.

Zdá se, že jakýkoli pokus „vysvětlit“ vědomí z hlediska, které by dovoľovalo přehlédnout celek skutečnosti, dává vyvstat stejné otázky. A tak jedině radikalizace karteziánské skepse tu mohla navodit rozhodnou změnu tím, že hranici mezi subjektem a tím, co je předmětem jeho vědomí, přemístila do samého nitra toho, co pro Descartesa bylo „myslící substancí“. Tím, že metodická suspenze přirozené víry ve skutečnost nezůstala omezena jen na zkušenost smyslovou, bylo možno podat adekvátnější popis vztahu mezi myšlením a vnímáním. A tím, že v „myslící substancí“ byl rozpoznán – řečeno Husserlovými slovy – „pozůstatek předchozí abstrakce od tělesnosti“, otevřela se možnost pochopit život vědomí v jeho tělesném propojení s vnímaným světem. Současně se stalo zjevným, že svět je ve vědomí přítomen vždy jen jako jeho horizont. A odlišně mohla být pojata i otázka existence druhých,

když bylo pochopeno, že sama konstituce objektivního světa předpokládá intersubjektivní propojení jednotlivých vědomí.

Toto překonání mechanistické koncepce Descartesovy bylo nicméně umožněno právě prohloubeným navázáním na jeho myšlenkové motivy. Proto také mohl Husserl v Krizi evropských věd konstatovat, že to byl právě Descartes, kdo „v úmyslu postavit nový racionalismus a pak eo ipso dualismus na radikální základy ... položil ve svých Meditacích základ myšlenkám, jež svým historickým vlivem ... byly určeny právě k tomu, aby rozbily tento racionalismus odhalením jeho skryté protismyslnosti“.

I když fenomenologie, stávající se u některých Husserlových následovníků fenomenologií „asubjektivní“, se takto vzdaluje od onoho východiska daného konfrontací s Descartesovým myšlením, toto myšlení zůstává nicméně stále přítomné jako měřítko intelektuální přimosti, jakou předpokládá každé úsilí o překonání rozporů spjatých s počátky moderní filozofie.

... jakmile mi věk dovolil odejít z područí preceptorů, opustil jsem docela studium, a rozhodnuv se, že nebudu hledat jiné vědy než tu, jež by se dala nalézt ve mně samém nebo ve velké knize světa, použil jsem zbytku své mladosti k tomu, abych cestoval, viděl dvory armády, abych se stýkal s lidmi různých povah a postavení, abych získal zkušenosti, abych sám sebe vyzkoušel v situacích, jež mi osud nabízel...

...potom jsem si uvědomil, že i když jsem chtěl myslit, že vše je klamné, je nezbytně nutno, abych já, který tak myslím, existoval, a pozoruje, že tato pravda : myslím, tedy jsem, je tak pevná a jistá, že ani nejvýstřednější předpoklady skeptiků nejsou schopny jí otrástit, soudil jsem, že ji mohu přijmout za první zásadu filozofie, již jsem hledal...

Prof. Etienne Krotky z libanonského Bejrútu během pražské konference

Descartes a Komenský, dva postoje k reálnému světu

(Poznámky k přednášce na konferenci)

Étienne Krotky, Bejrút

Pro činnost lidského ducha bylo vždy charakteristické napětí mezi dvěma póly, mezi bezprostředním vnímáním reálna a abstraktní reflexí. Na konci XVI. a na počátku XVII. století však dochází ke dvojí revoluci: k formalizaci spočívající ve využití geometrie při výzkumu reálna, tedy k revoluci galileovsko-newtonovské, a k baconovskému zaměření se na pozorování přírody.

Descartes se programově rozhodl využít při studiu přírody matematiky, na níž oceňuje racionální evidenci jejích principů. Veškeré přírodní jevy proto redukuje na „velikost, tvar a pohyb“. To však znamená redukci těl a těles na matematické veličiny, na to, čemu říká *res extensa*.

Komenského postoj k realitě světa je velice odlišný. Komenský člověka nabádá, aby se obrátil k velké knize přírody. V tomto ohledu je pokračovatelem baconovské linie novodobého myšlení. Proto také zdůrazňuje smyslové poznání a začleňuje ho neobyčejně plodným typem přístupu k výstavbě novodobé vědy.

Descartesův postoj vede často k tomu, že své abstrakce směšuje Descartes s realitou. Výsledkem je to, že je jeho fyzika, podle slov Huygensových, Leibnizových atd., na rozdíl od Newtonovy fyziky, „velkým románem“. Vyjadřuje sice novou mechanistickou racionalitu, ale porušuje rovnováhu mezi racionální evidencí a smyslovým poznáním příklonem k racionální evidenci.

Mezi smyslovým a racionálním poznáním rozlišuje i Komenský. Jeho východiskem je však poznání smyslové, ačkoliv nikdy netvrdí, že je právě ono bezchybné, a ví, že je ho třeba korigovat rozumem.

Zatímco Descartes svým intelektuálním zaměřením směřoval k abstrakci, Komenský náleží do linie směřující ke konkrétnosti. Právě smysl pro konkrétno mu umožnil okamžitě pochopit požadavky jeho doby. Na druhé straně však potřebuje k tomu, aby něco pochopil nebo vyjádřil, cosi konkrétního, smyslovou oporu. Domnívá se, že abstraktní pojem vystihne metaforu. Proto je obhájcem vyjadřování prostřednictvím podobenství. Metaforičnost je tedy pro Komenského neméně charakteristická než pro Descartesa víra v matematický důkaz.

Po dlouhá tři století věda, odkazující se na Cartesia, tvrdila, že svět leží mimo nás, kteří jej vnímáme, a je tedy poznatelný objektivně. Na Cartesiovu myšlenku o obrazu světa, který je nám vnuknut a jenž určuje to, jak svět vnímáme, se mimo filozofii pozapomnělo. Až poeinsteinská fyzika a postmoderna se k této myšlence vrací, byť užívají jiných pojmů. Po třech stech let ovlivněných jednostranným karteziánským kriticismem se člověk vrací zpátky do světa jevů, které tak dlouho jen „zvenčil“ pozoroval. Znamená to nezapomenout Descartesův kriticismus a znovuobjevit i jeho pokoru před tajemstvím světa.

(Z tisku)

Karteziánský svět

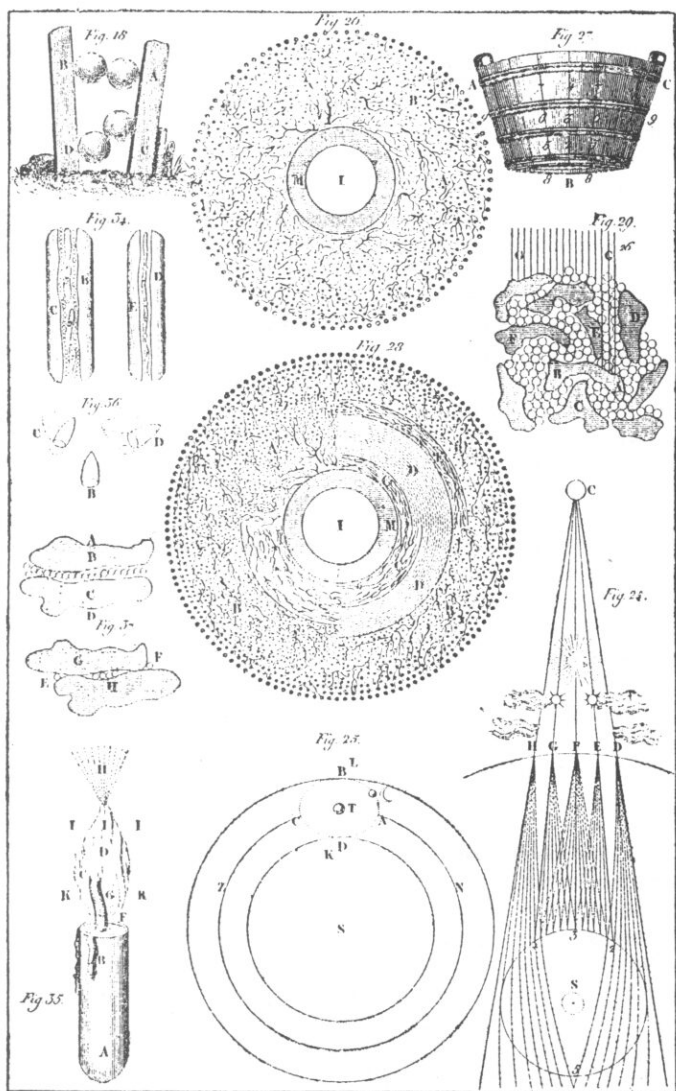
(Poznámky k přednášce na konferenci)

Jan Šebestík, Paříž

Karteziánský svět není přirozeným světem lidského života, je od něho radikálně vzdálen. Skutečné vědění, věda, vyžadují konverzi, přerod, výstup ze světa každodenní zkušenosti. Do karteziánského světa vstupujeme oklikou, není nám přirozeně dán.

Oklika vede přes Boha, který je zárukou všech našich jistot (proto nemůže být ateista dobrým matematikem) i zárukou existence hmotných předmětů.

Smyslové poznání nám neumožňuje poznat povahu věcí. Jak ukazuje analýza hmotného předmětu (kousku vosku) v 2. **Meditaci**, jeho smyslové kvality se mění, podrobíme-li ho fyzikálním operacím (např. zahříváním), ale předmět zůstává tentýž. Co zůstává při všech proměnách, je **rozlehlost**. Proto je podstatou hmoty rozlehlost, jak ji poznáváme rozumem: matematická rozlehlost, geometrický euklidovský prostor. Smyslový svět je jen účinkem různých konfigurací hmoty, tj. různě strukturované rozlehlosti.

Z knihy Oeuvres de Descartes – Les Principes de la Philosophie, Paris, Librairie Joseph Gibert

Všechny pohyby jsou převedeny na lokální pohyb, na změnu místa. Vyplývá z toho, že materiální svět, počítaje v to i živé bytosti kromě člověka, je pouhým mechanismem a zvířata i rostliny jsou jen nesmírně složité automaty, podrobené pouze fyzikálním zákonům. Vyplývá z toho odkouzení světa: „příroda není jakousi bohyně.“

Pro karteziánské pojetí světa je důležitá jeho definice pohybu: je to **transport**, přesun předmětu z *jednoho prostředí do druhého*. Vržený kámen se pohybuje, stěblo unášené řekou nikoli, pohybuje se jen vodní proud. Ztotožnění hmoty s rozlehlostí má za následek nemožnost vakua (ne tedy pouze neexistenci).

Karteziánská fyzika se zakládá na metafyzice: její zákony vyplývají z neměnnosti Božího působení. Jejím principem je zachování celkové hybnosti ($E m v$), kterému jsou podřazeny tři zákony:

- 1) pohyb se přenáší vnějšími příčinami,
- 2) zákon setrvačnosti,
- 3) pravidla rázu.

Protože je prostor vyplněn, pohyb se realizuje (přibližně) v kruhu.

Druhá část **Principů filozofie** končí popisem pohybu tuhých těles v kapalinách – těleso unášené proudící kapalinou se, jak víme, nepohybuje.

Rekonstrukce „viditelného světa“ začíná postulátem nesmírné vzdálenosti stálic, které si můžeme myslet jako libovolně vzdálené. Neexistuje tedy sféra stálic, v protikladu k učení starých astronomů. Slunce je stálice, Zem je planeta a mění neustále svou polohu proti Slunci.

Descartes je přesvědčeným přívržencem Koperníkovým nejen v Traktátu o světě (napsaném 1633, ale vydaném až po smrti Descartesově),

ale i v *Principech filozofie* (1644). Odsouzení Galileovo v roce 1632 mu však diktuje obezřetnost. Terén je zaminován.

Descartes vysvětluje pohyb planet víry, kterými jsou unášeny. Rozlišuje tři druhy hmoty a kritériem je mu chování vůči světlu:

- 1) hmota jemná, světelná (Slunce a stálice),
- 2) hmota nebeská, průzračná, která tvoří víry okolo stálic,
- 3) hmota planetární, (tedy i pozemská).

Descartesovy víry jsou posledním převtělením nebeských sfér antických a středověkých astronomů. Jsou tekuté a neviditelné. Víry unášené planety se tedy nepohybují vzhledem k bezprostřednímu okolí a svět nemá pevný bod, neexistuje střed vesmíru.

To vše je v podstatě – až na pokus o fyzikální vysvětlení příčin pohybu planet – koperníkánské. Na rozdíl od Galilea a Keplera se Descartes (s výjimkou zákonů rázu) nesnaží vyjádřit fyzikální zákonitosti a závislosti kvantitativními vztahy. Jeho fyzika je všeobecná teorie vesmíru, fyzika principů a regulativních idejí. Je to deduktivní metasystém, který nechává otevřeny problémy určení jednotlivých jevů. Jeho vesmír do nekonečna se rozprostírající spočívá v opakování téhož základního vzorku.

Význam Descartesovy fyziky: jde mu o fyzikální vysvětlení pohybu planet, nejen o kinematický popis. Descartes podává globální vysvětlení světa, jeho fyzika je vetkána do kosmologie. Po Aristotelovi předkládá první úplný světový systém, postavený na mechanických principech. Svou radikálností je jeho fyzika filozofickým činem, který do značné míry určuje vývoj novověké vědy.

Přes Newtonovu (a Voltairovu) kritiku karteziánské kosmologie zůstává základní tendence ke geometrizaci fyziky aktuální i dnes.

Descartesův svět je svět Bohem stvořený, ale nelze v něm stopy Boha, znaky jeho přítomnosti najít. Pouze člověk nese v sobě, ve své duši, pečeť Boží. Proto se nelze dostat od světa k Bohu, jediná možná cesta vede od lidské duše k Bohu a pak od Boha k hmotnému, viditelnému světu.

Rozhovor s prof. Mikulášem Lobkowiczem

Universität Eichstätt

Naše doba má svou míru zla a hledá také svoji míru dobra. Vy jste měl na descartesovské konferenci v Praze letos v září přednášku, která se jmenovala Co znamená „ujasňovat své myšlenky?“ Lze říci, že je filozofie dobro, které ujasňováním myšlenek slouží člověku?

Existuje zvláštní problém vyjasňování myšlení, pocházející z toho, že se nám pravda přičí, že vlastně pravdu nechceme vědět a následkem toho si svou situaci, svou morální situaci, neradi vyjasňujeme. Ale to je spíše etický problém.

Neřekl bych také, že jasnost je určitě něco dobrého. Říci, že dobro je jasnost, by bylo velmi přehnané. Zločinci může být jasno, že je strašný člověk, a přesto může být zločincem. Dobro je otázka rozhodnutí. Musíte se pro něco z nějakých důvodů rozhodnout – a v každé situaci máte možnost rozhodnout se pro dobro nebo pro zlo.

Je-li dnes skutečně doba, kdy dobro bojuje proti zlu – vždycky to tak bylo.

My dnes spíše máme problém s filozofií. Začali jsme tolik přemýšlet o předpokladu pravdivého myšlení, že se propadáme z jednoho patra do druhého a nenalézáme hledaný pevný bod. Znáte jistě příběh barona Prášila, který se chtěl vytáhnout z bahna za vlastní vlasy...

Filozofie se dnes, ve snaze být jasná a přesná, vyhýbá základním problémům. Mluví o tom, jak ořezat tužku, ale nevšímá si otázek svobody, transcendence, vztahu k přírodě. Česká filozofická tradice se k existenciální situaci, ve které žijeme, ke kultuře, k otázkám, o jakých psali Masaryk nebo Rádl, vždycky vztahovala. Docela bych byl rád, aby to tak zůstalo, aby se tady filozofie nestala tak strašně abstraktní, technickou a neživotnou záležitostí, jako je to často na Západě.

To je dnes rysem života na všech jeho úrovních. Nezdá se vám, že se lidské bytí dostává do polohy odtržené od živého základu, k němuž odkazují všechny světové nauky a náboženství?

Samozřejmě ano. Žijeme ve světě, který na nás víc a víc útočí hlukem, médií, informacemi. Etická snaha být svobodným člověkem, který se

Prof. Mikuláš Lobkowicz (vpravo) z univerzity v Eichstättu s prof. Milanem Sobotkou o přestávce konference v budově Kanceláře AV ČR v Praze.

nenechá stále něčím postrkovat, který skutečně ví, co chce, předpokládá určitý realizmus. Já bych úkol filozofie viděl především v tom, aby se lidé naučili myslet. Mohou mít mnoho názorů, to není důležité. Ovšem myslet, to znamená také nevytlačit určité věci z vědomí.

Ríká se, že tři základní problémy filozofie jsou: člověk, příroda, Bůh. Toho Pánaboha dnes trochu vynecháváme. Ne že bych říkal, že slušná filozofie je ta, která je křesťanská. Já dokonce tvrdím, že neexistuje křesťanská filozofie, protože filozofie je filozofie a víra je něco jiného. Ale když zapomenete, že je tu člověk, příroda, Bůh, když děláte, jako by to bylo samozřejmé, nebo že to nic není, tak je to pokrytectví.

I to patří k vyjasňování vlastní situace: musíte se rozhodnout, jestli skutečně chcete konsekventně spoléhat na to, že váš život nemá žádný smysl, který by ho přesahoval, a že zemřete a pak už nic není, nebo naopak, že je tu něco, co život přesahuje. To je existenciální otázka, otázka onoho vyjasnění, které se vám ve skutečnosti přičí, protože dobře víte, že přistoupíte-li na ně, budete ve svém životě muset něco změnit.

Vždycky se ptám, proč měl Patočka tak nehorázný vliv. Když Patočka čtu, je to zajímavé. Ale muselo jít o víc. Když tady soukromě učil, měl určitou morální perspektivu, která lidi kolem ovlivňovala: zdůraznění té vnitřní svobody, zdůraznění důležitosti pro něco se rozhodnout. Patočka nebyl křesťan, ale toto je součástí téhož.

Řekl jste, že úkol filozofie vidíte především v tom, aby se lidé naučili myslet. Jak učí filozofie lidi myslet?

Filozofie, ovšem jen ta rozumná, ne například Hegel, který je geniální, ale, jak bych řekl, „systematicky nejasný“, učí všimnout si zákonů logiky, učí rozlišovat a především dbát na přesný význam slov a vět. Jelikož chce vystihnout základy celé naší zkušenosti, upozorňuje nás na nepřesnosti našeho myšlení, jelikož chce všechno domyslet, ukazuje nám protiklady v našich tvrzeních a tak dále. Moje přednáška na konferenci ovšem jednala především o Descartesovi a o tom, že se při pokusu najít základy jasnosti našeho myšlení snadno zapleteme do dalších nejasností. Osobně je mi Wittgenstein a jeho analýza mluvy mnohem bližší než Descartes. A nemluvil jsem o tom, čím jsme náš rozhovor začali: že se nám přičí jasně poslechnout naše svědomí, uznat, co nám říká. To je takřka pokušení existenciální, mravní nejasnosti myšlení. Do určité míry učí každá věda myslet, musí jen být schopná překročit hranice své jednostrannosti – a tím se blíží filozofii.

Jaké místo podle vašeho názoru má filozofie na tom určitém žebříku vývoje lidstva či v konceptu stvoření? Je předstupněm konečné dokonalosti člověka? A čím je filozofie dnes?

Nerad dělám filozofii dějin, protože nevěřím, že je to možné. Hegel si například představoval právě to, co jste říkala, že filozofie vyrůstá jako vědomí světa a nakonec se něco stane, co je poslední kulminace lidské kultury. Měl také tu podivnou představu, že jediná skutečnost je nakonec filozofie, jelikož je to sebevědomí Boha, který se vyvinul. To je absurdní.

Dnes je problém trochu jiný. Část úkolu filozofie dnes je vyjasnit myšlení každodenního života na jedné straně a na druhé straně vymetat tu spoustu nesmyslů, které si filozofie vymyslela. Jestli velká spekulativní filozofie, která se nakonec dostane do náboženských rozměrů – nevím. Spíše bych řekl, že filozofie, a také moderní filozofie, je velmi důležitá pro teologii, protože když chcete dělat velkou teologii, potřebujete aparát myšlení.

Jak je na tom podle vašeho názoru kultura jako celek?

Nejsem pesimista, ale když sleduji vývoj naší kultury, zdá se mi, že je povrchnější a povrchnější. Lidé už nejsou schopni číst, už téměř nikdo nečte básně a nepíše dopisy, máme telefony, internet a computery. Jsme v určitém nebezpečí zařít se v životě tak, jako by okamžik byl to jediné, co platí. Ale chcete-li mít kulturu, musíte mít něco víc, musíte vidět, že nějak sloužíte budoucnosti, svým dětem, nebo Pánubohu, někam to musí vést. Rodí se velmi inteligentní a velmi schopní mladí lidé, kteří o těchto otázkách přemýšlejí, ale velká většina se o to vůbec nezajímá. Četl jsem nedávno o tom, že ve Spojených státech je řada zajímavých muzeí, kde je víc Rembrandta a Van Dycka než v celé Evropě. Ale kdo tam chodí? Cizinci a staří lidé. Bojím se, že jednoho dne nastane situace, kdy nikdo nebude mít zájem jít do muzea a nikdo také nebude muzea platit...

Snad jsem příliš pesimistický. Myslím, že především se, bohužel, nestalo to, v co jsme vlastně všichni doufali. Měli jsme dojem, že za železnou oponou vzniká nová, morálně hlubší představa života. Četli jsme Havla, Sacharova, Kolakowského a pak se převálila všechna ta laciná hojnost ze Západu a vlastně z toho nic nezbylo.

Možná, že to bylo od nás naivní, jak jsme si to představovali. Možná měl celý novověk chybnou představu o tom, že když přijde demokracie, rozšíří se její zásady mezi všemi lidmi. To se nestalo a jsme právě tak odsouzeni mít malé elity, které o podobných otázkách přemýšlejí, jako to bylo vždycky. Myslím, že kdyby Patočka ještě žil, byl by to zase jen malý okruh lidí, kteří by se o jeho učení zajímali.

Máte pro to všechno nějaké vysvětlení?

V situaci pod tlakem byli lidé přinuceni se rozhodnout, jestli chtějí být čestní, vnitřně svobodní, morální nebo amorální, přizpůsobit se nebo ne. Dnešní život se svým ohromným liberalismem dovoluje každý druh existence a většina se před takovým rozhodováním nikdy nenalezne. Pamatuji se, že mi jeden polský kolega – teolog vyprávěl, jak ho během demonstrace zatkl a potom mu řekli, buď půjdeš do vězení nebo s námi budeš spolupracovat. To byla pro mnohé mladé lidi poprvé situace, kdy se museli rozhodnout, za čím stojí. Taková rozhodnutí už v dnešním světě neexistují. Je to ztracená šance. Ale snad se z ní dá ještě něco zachránit...

Mikuláš Lobkowicz

Narozen 9.7.1931 v Praze, český filozof, příslušník starého českého šlechtického rodu. Od roku 1948 žil v exilu. Profesor filozofie na univerzitě Notre Dame v USA (1960), od roku 1967 do roku 1990 profesorem politické teorie na mnichovské univerzitě. Prezidentem Mnichovské univerzity (1971 – 82). Prezidentem katolické univerzity v bavorském Eichstättu (1984 – duben 1996), ředitelem Institutu pro studium střední a východní Evropy v Eichstättu (od roku 1996). Zabývá se především metafyzikou, teorií poznání, filozofií náboženství, filozofií kultury, politickou filozofií. Je zakládajícím členem Mezinárodní společnosti pro metafyziku a členem společnosti pro východoevropská studia. Hlavní díla: *Theory and Practice* (1967), *Ende aller Religion?* (1976), *Geistige Wende* (1987), *Was brachte uns das Konzil?* (1986), *Wendezeit* (1993), *Czas krysisu, czas przełomu* (polsky, 1996). (*Československý biografický slovník.*)

*Fotografie PhDr. Alena Sobotková
Přílohu připravila ve spolupráci s FLÚ AV ČR
Sylvia Daničková*